

બાળબોધોદય

અને
બાળચિકિત્સા પદ્ધતિ.
(Disease of Children)

પ્રકાશક : ડૉ. રમાણીકનય જોશીસાલ દલે વૈદ્ય.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૨૭૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ આખો દોદય અને
આખાંતિહાસ પદ્ધતિ

વિષય ૩૫૩:૪:૬

દેવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસ-દેવે ફાર્મસ

આપણી આ-અમદાવાદ શાખા: કાલખાદેવી-મુંબઈ,
આયુર્વેદ પદ્ધતિ પ્રમાણે અમે ખાત્રીનાં ઔષધો બનાવીએ
છીએ. અમે ઔષધો શુદ્ધ કરી પછી ઉપયોગમાં લઈએ છીએ જે

અથવા અમન લખણ તો વા. પી થી મોકલી આપીશું; કાંઈ પણ
રોગની સલાહ જોઈએ તો એક આનાની રીપીટ બીટીને મંગાવવાથી
ચાકસ સલાહ મળશે.

અમારી દવાઓ વેચવા માટે મંગાવવાથી સારું કેમીશન મળશે.

વૈદ્ય જેડાલાલ દેવશંકર દેવે. આયુર્વેદ ચિકિત્સક

માલિક: દેવે કેમીકલ વર્કસ, અમદાવાદ અને મુંબઈ.

બાળબોધોદય

અને

બાળચિકિત્સા પદ્ધતિ.

સંપાદક અને પ્રકાશક

ડૉ. રમણીકરાય જેઠાલાલ દવે વૈદ્ય

એલ. એચ. એમ. એસ.

: તંત્રી :

હુત્તરવિજ્ઞાન ઓફીસ.

ખાડીયા : અમદાવાદ.

અમદાવાદ-શ્રી બાળ્યોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં

જેઠાલાલ દેવશંકર દવેએ છાપ્યું.

ખાડીયા: અમદાવાદ.

[સર્વ હક્ક સ્વાધીન]

પ્રથમાવૃત્તિ. પ્રત ૨૦૦૦ સંવત ૧૯૮૬ સને ૧૯૩૦

મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

ભાગ્યોદય ઓફીસ તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકો.

કાયદાનો શિક્ષક-ફોજદારી, રેવન્યુ અને દિવાની કાયદાઓ ૩. ૧૫)
 ધનવાન-(વોલ્યુમ ૧ હું) દ્રવ્ય આપનાર હજોરો પ્રયોગો ૩. ૧૦)
 ધનવાન-(વા. ૨ જી) ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો, હુન્નરઉદ્યોગ શિક્ષક ૩. ૫)
 હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા-આખા હિંદનાં ધામોની હકીકત ૩. ૫)
 ભવિષ્યવેત્તા-ભુત ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન આપ ૩. ૫)
 માસ્તર ઓફ નોલેજ-અંગ્રેજી, બંગાળી, મરાઠી, હિંદી, સંસ્કૃત શિક્ષ. ૩. ૭)
 સ્વધર્મનિષ્ઠ દેવીજીવન-ધર્મનિષ્ઠ ૧૫૦ મહાન પુરુષોનાં જીવનચરિત્ર ૩. ૫)
 ત્રિકાળદર્શક દર્પણ-(વા. ૧ હું) પ્રેતવાહન વિદ્યા, મેસ્મેરીઝમ ૩. ૫)
 અમલકૃતિ જ્ઞાનદર્શક વિદ્યા-ત્રિકાળદર્શકનું વો. ૨ જી ૩. ૫)
 સ્ત્રી હિતશિક્ષક-સ્ત્રીઉપયોગી ૧૫૦ સતીઓનાં જીવનચરિત્ર ૩. ૪)
 ગૃહિણી રત્નમાળા ભા. ૧ લો ને બીજો કૌમુદિનીની આત્મકથા ૩. ૨૧૧
 બુદ્ધિ કૌશલ્ય વિદ્યા-બુદ્ધિ ખીલવવાનું સરલ સાધન. ૩. ૧૧૧
 ચરક સંહિતા-વૈદ્યકનો પુરાતની ગ્રંથ કિંમત ૩. ૫)
 લૈષજન્ય રત્નાવલી--(વોલ્યુમ ૧ હું) ચક્રદત્ત સાથે કિંમત ૩. ૩)
 વૈદ્યવિનાદ-વૈદ્યકનો અતિ ઉત્તમ ગ્રંથ કિંમત ૩. ૨)
 દેશીવૈદ્ય-વૈદ્યકની શારીરિક દવાઓનો સંગ્રહ. કિંમત ૩. ૧)
 યોગરત્નાકર--(વોલ્યુમ ૧ હું) વૈદ્યકનો અપૂર્વ ગ્રંથ છે. કી. ૩. ૨)
 ઘરનો વૈદ્ય યાને કેમલી ડોક્ટર-ધાર્મિક ઉપયોગી પુસ્તક કિં. ૩. ૧)
 ઔષધોપચાર સંગ્રહ-વૈદ્યકના અનુભવેલા ઉપચારો કીંમત ૩. ૧૧૧
 વૈદોના અનુભુત પ્રયોગો-વૈદોના અનુભવેલા પ્રયોગો કીં ૩. ૧)
 આળખોદય-આળખાના રોગોના ઉપચારો અનાવેલા છે. ૩. ૦૧૧
 ભાગ્યોદય માસિક-દરમહિને પ્રગટ થાય છે. વા. લવાજમ ૩. ૪)

ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો મંગાવવા માટે તુરતમાં લખો—

હુન્નરવિજ્ઞાન ઓફીસ : અમદાવાદ અને મુંબાઈ.

આળખોદોદય—આ પુસ્તક દરેક મનુષ્યને ધાતુંજ ઉપયોગી થઇ પડશે એમ ધારીને પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. આ પુસ્તકમાં પોતેજ પોતાની મેળે પોતાને થયેલા રોગની દવા કરી શકે છે. આ પુસ્તક મુળ સંસ્કૃતમાં પૂર્વે કાશીનાથ નામના વૈદે પ્રસિદ્ધ કરેલું છે. આ પુસ્તક માત્ર એકાવન શ્લોકથી બનાવેલું છે. એકાવન શ્લોકોમાં દરેક ચિકિત્સા આવી જાય છે. આળકાને તથા સ્ત્રીઓને ખાસ વાંચવા જેવું છે. આ પુસ્તક દરેકની પાસે અવશ્ય રાખવું જોઇએ.

આળરોગ ચિકિત્સા પદ્ધતિ—ઉપરના પુસ્તકની સાથે આળ-કાના રોગ અને તેની ચિકિત્સા સરળ ભાષામાં આપી છે, જે દરેકને વારંવાર ધાતુંજ ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે. આળક જન્મે ત્યારથી તેને થતા રોગો આળખવાની રીત, રોગ થવાનું કારણ વિગેરે આ પુસ્તકમાં આપેલું છે જેથી દરેક પોતપોતાની મેળે આળકની ચિકિત્સા કરી શકે છે. આ પુસ્તકો દરેક જનસમાજને અને વૈદ્યબંધુઓને પણ ઉપયોગી થઇ પડશે એમ ધારી લખેલું છે.

તા. ૧-૫-૩૦
હુન્નરવિજ્ઞાન ઓફીસ.
ખાડીઆ-અમદાવાદ.

હા. રમણિકરાય જેઠાલાલ દવે વૈદ્ય.
ભાષાંતર કર્તા.

વૈદ્ય જ્ઞાલાલ દેવશંકર દવે રચીત વૈદ્યકીય પુસ્તકો.

શ્રી ચરકસંહિતા.

મૂળ સહિત ગુજરાતી ભાષાંતર-પ્રથમ ભાગ. કીંમત રૂ. ૫-૦
જેમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન છે. તેમાં એવી નવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણે જાણતા ન હોવાથી, ઘણી પાશ્ચિ-
માત્ય શોધોથી અગ્નિધર્મ ધીએ. પરંતુ હાલની તેવી ઘણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક ડોક્ટર હકીમ અને વૈદ્યોએ આ પુસ્તક રાખવું જોઈએ કીં. ૫-૦

ચરકસંહિતા-ભાગ બીજો-ઉપાય છે, નામ નોંધાવો. કિં. રૂ. ૫

વૈદ્યવિનોદ--આ ગ્રંથ ઘણો પ્રાચીન છે. આ પુસ્તકમાં નિદાન અને ચિકિત્સા ટુંકમાં અને સહેલાઈથી જણાવેલી છે. વળી તેની ઉપચાર પદ્ધતિ પણ સરસ લખેલી છે આમાં પ્રયોગો સંગ્રહ અને અસર કરનારાં બતાવવામાં આવ્યાં છે. કીંમત રૂ. ૩

ઘરનો વૈદ--આ એક ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૩ પ્રકરણો છે. કીં. રૂ. ૧-૦-૧૨

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

ઔષધો, વનસ્પતિશાસ્ત્ર, ધાતુ, વિપશોધન, ભસ્મો, માત્રાઓ, રસો વિ. રૂ. ૧.૧૧

ભૈષજ્ય રતનાવલી અને ચક્રદત્ત: આ બંને ગ્રંથનું શુદ્ધ સરળ ગુ-
જરાતી ભાષાંતર, તેમાં રસરસાયનો, માત્રાઓનો સમાવેશ છે. કિં રૂ. ૫

યોગરતનાકર: [વિ. પહેલું] વૈદકનો અપૂર્વ ગ્રંથ છે વૈદ્યોને ઘણાજ ઉપયોગી છે. કિંમત રૂ. ૨-૦

દેશીવૈદ્ય--હીંદુસ્તાનમાં પ્રખ્યાત વૈદ્યો જે જે દવાઓ બનાવી વાપરે છે, તમામ દર્મસીઓ જે જે દવાઓ બનાવે છે તે સઘળી દવાઓની બનાવટ આ પુસ્તકમાં આપેલી છે. કીં. રૂ. ૧

ભાગ્યોદય આફીસ--અમદાવાદ અને મુંબાઈ.

દરેક રોગ અને તેની સંક્ષિપ્ત ચિકિત્સા

બાલબોધોદય.

પૂર્વે કાશીનાથ નામના પ્રસિદ્ધ વૈદે બાળકોને પણ સરળતાથી ઉપદેશ આપવા માટે ઘણા વૈદક શાસ્ત્રરૂપી સમુદ્રનું મંથન કરી આ બાલબોધોદય ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં લખ્યે હતો. (૧)

વૈદ્યની પ્રશંસા—જ્વરાદિ રોગોમાં વિશેષ કરીને જે નિઃશંક ચિકિત્સા પ્રસિદ્ધ છે તેને ઉત્તમ પંડિતો પાસે સમજી મનુષ્યે યશ ધર્મ અને લક્ષ્મીને મેળવવી ર

જ્વરાતિસાર ગ્રહણી અર્શ રોગ ચિકિત્સા.

તાવમાં કરીયાતુ, આડામાં સુંક, ગ્રહણી રોગમાં છાસ અને હરસમાં વિજ્યા (હરડે)થી વધુ ગુણુકારક કોઈ ઔષધ નથી ઉ.

અજીર્ણ, વિષુચિકા, અલસક, વિલંબીકાની ચિકિત્સા.

અજીર્ણ રોગમાં હરડે, વિષુચિકા (કોલેરા)માં લીંબુનો

રસ, અલકસમાં લસણ, વિલંબિકા (વિલંબથી ઝાડો થવો) તેમાં કાંજ કે જાસ ઉત્તમ ઔષધ છે. ૪

કૃમિ, પાંડુ, કમળો એ રોગોની ચિકિત્સા

સર્વ પ્રકારના કૃમિ રોગમાં વાવડીંગ, પાંડુ રોગમાં લોહ ભસ્મ, અને કમળામાં ગૌમૂત્ર, ત્રિકુળાનો ઉકાળો, અને મુળાનું શાક આપવું ઉત્તમ છે. ૫

હલીમક, રક્તપિત્ત, કાસ શ્વાસ ચિકિત્સા

હલીમકમાં (પાંડુ રોગનો લેદ છે) ઘણા દસ્ત થાય તેવું વિદેયન આપવું, રક્તપિત્તમાં અરડુસીનો રસ, સર્વ પ્રકારની ખાંસીમાં લોંચરીંગણીના રસ કે કવાથ અને શ્વાસ-દમમાં પ્રસિધ્ધ પ્રભાવવાળું ભારંગમૂળ આપવું ઉત્તમ છે. ૬

હીક્કાં, હૃદરોગ, ઉરક્ષતની ચિકિત્સા

હેડકી રોકવા માટે સ્ત્રીના દુધનું નસ્ય આપવું અથવા રોગનું જોર વધારે હોય તો જીલાબ આપવો. હાર્ટીસીઝ (છાતીના રોગ)માં અર્જુન વૃક્ષની છાલથી સિદ્ધ કરેલું ઘી અને ઉરક્ષતમાં માંસ ખાવું ઉત્તમ છે.

યક્ષ્મા અને મૂર્છા ચિકિત્સા

યક્ષ્મા (ક્ષય) રોગમાં બકરીનું દુધ, બકરીનું માંસ અને બકરીનું ઘી ખાવું અને બકરીઓના વાડામાં રહેવું યોગ્ય છે. અને મૂર્છામાં ઠંડું પાણી આપો ઉપર જાંટવું,

થંડી ચીજોનું અંજન, સુખટ વિગેરેનો લેપ કરવો અને
સુંઠર પુષ્પોનું પાણી છાંટવું. ૮

બ્રમ ચિકિત્સા

બ્રમ રોગમાં દુધમાં ધમાસાને ઉકાળી તેમાં ઘી તથા
સાકર મેળવી પાવું અથવા ગાયનું દુધ પાવું. ૯

ઉદટી અને તરસની ચિકિત્સા

ઉદટીમાં—શંખાવલીનો સ્વરસ જે ટાંક લઈ તેમાં
મરીનું ચુર્ણ મેળવી પાવું અને તરસ વધુ લાગતી હોય
તો સુવર્ણ, લોહ કે રેતી ગરમ કરી પાણીમાં છમકારી તે
પાણી પાવું જેથી તરત મટે છે. ૧૦

દાહોન્માદ ચિકિત્સા

હજાર વાર ઘોચેલા ઘીનો લેપ કરવાથી દાહ મટે છે.
ઉન્માદ રોગમાં સુગંધી પુષ્પોનો ગુલકંદ ખાવો. અથવા
ભુરા કોળાનો રસ અને સાકર ખાવી.

મધપાન, અફીણ, ભાંગ, ધંતુરાના ઝેરની ચિકિત્સા.

મદાત્મ્યમાં ઘી અને સાકર પાવી અને અફીણના
ઝેરમાં વજ કે ખારોરસ પીવો અને ભાંગના નશામાં ખટાશ
છાસ કે આંબલીનું પાણી પાવું. અને ધંતુરાના ઝેરમાં
ગાયના દુધમાં સાકર મેળવી પાવી ૧૨

સામાન્ય વિષ-ભમરી, વીંછી, માખીના ડંસની ચિકિત્સા.

સર્પેનું વિષ ચઢે તો તરત ઉઘટી કરાવી દેવી. અને ઝેરી કરડેલી જગાની ફસ ખોલાવવી. ભમરી, વીંછી કે મધ-માખી કરડે તો સીંધાલુણ વાટી ઘીમાં મેળવી જરા ગરમ કરીને ડંખ ઉપર ચોપડવું. ૧૩

વાઘ આદિના નખના વિષની ચિકિત્સા.

જ્યાં કરડયું હોય ત્યાં ખણવું, વાઘ આદિ હિંસક પશુઓ, ખીલ ડી સિંહ આદિના દાંત અને નખ લાગી જાય તો ચિત્રકનો રસ અથવા કવાથ પીવાથી ઝેર મટે છે. ૧૪.

હડકાયા કુતરાનું ઝેર—અંકોલનાં પાન અથવા મૂળ પાણીમાં ઘસી તેમાં મરીનું ચુર્ણ મેળવી પાવાથી હડકાયા કુતરાનું ઝેર મટે છે અને તેના દાંત ઘસી ડંખેલા સ્થાને ચોપડવું, ૧૫.

અપસ્માર (વાઘ) ચિકિત્સા

નગોડ, અને કુકડવેલનો રસ પાવો અને તેના રસનું નાકમાં ટીપાં પાડવાથી અપસ્માર મટે છે. અને સર્વ વાત રોગોમાં યોગરાજ શુગળ, અને લસણ તલના તેલમાં કકડાવી આપવું અને ગરમ ચીજો ખાવી ઉત્તમ છે. ૧૬.

કફ, પિત્ત, કુષ્ટાદિ રોગની ચિકિત્સા

ખધા કફ રોગોમાં સુંઠ અને પિત્ત રોગોમાં જુલાબ

આપવો. અને કોઠ આદિ ત્વચાના રોગોમાં લીમડાનાં પંચાંગ મદ સાથે આપવાં અથવા મદ સાથે લીમડાનો અર્ક પાવો. ૧૭.

શોથોદર ચિકિત્સા

સર્વ સોજામાં ગૌમૂત્ર સાથે કડુ આપવું અને ઉદર રોગોમાં ઉંટડીના દુધના અનુપાન સાથે કડુ આપવું. ૧૮.

શૂળ ચિકિત્સા—શૂળમાં એરંડાના મૂળના કવાથમાં ત્રિક્ષણ ત્રિકટુ (સુંઠ, મરી, પીપર,) સીંધાલુણ, કાચકાનાં બી, અને હીંગ એનું ચુર્ણ મેળવી પાવું. ૧૯.

મૂત્રકચ્છ ચિકિત્સા—ડાભનું મૂળ, ત્રિક્ષણ, તૃણમૂળ, અને વરણાની છાલનો ઉકાળો સાકર સાથે પાવી. મૂત્રકચ્છ અને મૂત્રાઘાતાદિમાં ઉત્તમ છે. ૨૦

પ્રમેહ ચિકિત્સા—ગળેનો સ્વરસ મદ મેળવી પાવો અથવા બકાન લીમડાના ફળની મીંજો અને ત્રિક્ષણને મદ સાથે ચાટવું. ૨૧.

ગંડમાલાની ચિકિત્સા—ભીલામાં હીરાકસી અને ચિત્રકમૂળને આકડાના મૂળમાં લેપ કરવાથી અને કાંચનારની છાલના ઉકાળામાં શુગળ મેળવી પીવાથી ગંડમાલા મટી જાય છે. ૨૨

વિસ્ફોટક ભગંદરની ચિકિત્સા—પુત્ર જીવાનાં બીની મીંજોને પાણીમાં લેપ કરવો. અને શુગળની સાથે ત્રિક્ષણનો કવાથ પીવાથી ભગંદરનાં પ્રણ મટી જાય છે. ૨૩

અપાદિકા (પગે વઢ ફાટે તે) પ્રણ ચિકિત્સા—
 મીંણ, સીંધવ, ગુગળ, અથવા રાગને ઘીમાં પકવી લગાવ-
 વાથી વિપાદિકા મટે છે અને વધુ મદ મેળવી પ્રણ ઉપર
 લેપ કરવો અથવા પ્રણને ભરી દેવું તો જલ્દી પ્રણ મટી
 જાય છે. ૨૪

સ્વર્ણાદિવટો-શક્તિવર્ધક—ધંતુરાનાં બી, આકડાનાં
 ફુલ, અપ્રીણ, જયફળ ને વાટી ભાંગતું ઘી, પારો અને
 ભુનાગ (અળસીયા) તું સત્વ એ સર્વ સાથે ખલમાં આખો
 દિવસ ઘુંટી પાનના રસમાં ઘુંટી ગોળી બાંધી લેવી. આ
 ગોળી પુરૂષે દુધની સાથે સ્ત્રીસંગ સમયે સેવવાથી શક્તિ
 આપે છે. ૨૫ થી ૨૭

ઉપદંશ ચિકિત્સા—અજમો અને અજમોદ, પુરા-
 સાની અજમો, ત્રિકુળા, પારો, ગંધક, ઇલાયચી અને જુનો
 ગોળ એક દિવસ ઘુંટી ગોળીઓ બનાવવી તેને માખણ લપેટી
 ગળી જવી અને ઉપર પાણી પીવું રૂક્ષ અન્ન ખાવું. મીઠું
 ન ખાયતો ફીરંગ રોગ જલ્દી મટે છે. ૨૮

ધુણી લેવી—ચાંદી પડી હોય તો પારો, મનશીલ,
 મોરથુથુ, ભાંગ અને મીંઢળને ખરાખર લઈ વાટી પાન સાથે
 બોરડીનાં લાકડાંના કેલસામાં નાંખી તેની રોજ ધુણી લેતો
 ઉપદંશ મટે. ૨૯

મોરથુથુ અને કડુના ચુર્ણને લીંબુના રસમાં આખો

દિવસ ઘુંટી અડધ બરાબર ગોળીઓ બનાવવી એ ખાવાથી ફીરંગ રોગ મટે છે. ૩૦

રસ કપુર, ઇલાયચી, મરી, બવંત્રી અને લવીંગ સરખે ભાગે લઈ નાગરવેલના પાનના રસમાં ઘુંટી ગોળીઓ બનાવી લેવી. ૩૧ બાર બરાબર ગોળીઓ માખણમાં લપેટી ખાઈ લેવી. પથ્થ દુધ ભાતજ ખાવાં, બીજું કંઈ ખાવું નહીં, તે ઉપદેશ મટે છે. ૩૨

અશીષુ, સણુનાં પાન, હીંગળો, આકડાનું મૂળ, ચીત્રક મૂળની છાલ સરખે ભાગે લઈ નાગરવેલના પાનના રસમાં ઘુંટી ગોળીઓ વાળવી અને તેની બીડી કરીને પીવી તેથી ઉપદેશ મટે છે. ૩૩

શિરોરોગ—નેત્રરોગ ચિકિત્સા

માથું દુઃખતું હોય-ને માથામાં પીડા થતી હોય તો ઘી ખાઈ લેવું. અથવા ઘી સુંઘવું ઉત્તમ છે.

નેત્રરોગ-માં ઘી, ત્રિકુળા ચુર્ણ અને મદ સાથે રાત્રે ખાવાથી નેત્રરોગોમાં હિતકર છે. ૩૪

કર્ણરોગ ચિકિત્સા—આકડાના પાકાં પીળાં પાનને ઘી ચોપડી દેવતામાં તપાવી તેને રસ કાઢી કાનમાં નીચો-વાથી કાનની પીડા મટે છે. ૩૫

નાકના રોગની ચિકિત્સા—લીમડાની લીંબોળીના

તેલનો નાસ લઈ નાકમાં પહોંચાડવાથી કે સુંઘવાથી સળેખમ આદિ નાકના રોગો મટે છે. ૩૬

મુખરોગ ચિકિત્સા—સર્વ મુખરોગોમાં પાનમાં સો-પારી, લવીંગ ઇલાયચો નાંખી પાન બનાવી તે પાન ખાવાથી લાભ થાય છે અને સીંધાલુણ વાળી આદાની ચીરીયો ખાવાથી ગળું ખેસી ગયું હોય કે ગળાની પીડા થઈ હોય તો તે મટે છે.

હૃદયરોગ (ઉરરોગ) ચિકિત્સા—હૃદયરોગમાં અર્જુન વૃક્ષની છાલથી બનાવેલું ઘી પીવું.

વિધારી (બાહુરોગ) માં—બળદાણા સાકર સાથે વાટી ખાવાથી હાથના રોગ-હાથ રહી જવો એ મટે છે.

જઠર અને ઉદરરોગ—હરડેનું ચુર્ણ હીંગ અને સીંધાલુણ સાથે આપવું જેથી ઉદરરોગ તથા કુખના રોગ મટે છે.

દીંચણ રહી જવો (જનવો-જનુરોગ)—એરંડાના મૂળનો કવાથ અને એરંડીયું (દીવેલ) પીવું એ સર્વ જનુરોગમાં ઉત્તમ છે. ૩૬

પાદરોગ અને વાત રક્તની ચિકિત્સા—પગમાં વ્યા ફાટવા કે વાત રક્ત હોય તો ફસ ખોલાવી, લોહી કાઢવડું, અને દીવેલ સાથે ગળેનો ઉઘાળો પીવો ઉત્તમ છે.

પ્રદરરોગ ચિકિત્સા—દાડહળદર, કરીયાતું, ભીલામા, તલ, મોથ રસવંતી, અરડુસી સર્વ સરખે ભાગે લઈ તેનો કવાથ આપવાથી સ્ત્રીરોગ-પ્રદર મટે છે. ‘સુંદરીસાથી’ પાવાથી સ્ત્રીઓનાં શ્વેત અને રક્ત પ્રદર મટે છે

શ્રીરોગ—લોંચ આંખલીના રસ સાકર અને આમળાં સાથે આપવાથી શ્રીરોગ મટે છે. ૪૧

બાળરોગ—કાકડાશીંગી, પીંપર, અતીવિષની કળી, મોથ એ સર્વનું ચુર્ણ મદમાં ચાટવાથી બાળકોની ખાંસી, દમ, ઉલ્ટી અને તાવ મટે છે.

શ્રીને ગર્ભ રહે—નાગકેસર પાવલીભાર ઘી વા ભાર સાથે ચાટવાથી શ્રીઓને ગર્ભ રહે છે. ૪૨

સુખ પ્રસવ થાય—જલ્દીથી બાળકનો પ્રસવ થવા માટે ગર્ભવંતી શ્રીને જુના ગોળમાં ઘોડાના પગે જે પાંખ સરખું ચાકું થાય છે તે ઉખાડી તે પીવાથી શ્રીને જલ્દી પ્રસવ થાય છે. ૪૩

સામાન્ય વાત ચિકિત્સા—અજમો, ચિત્રકમૂળ, ત્રીકટુ, હીંગ, સંચળ, સીંધવ, સરખે ભાગે લઈ તેમાં છઠ્ઠે ભાગે લસણની લુગદી બનાવી તેલમાં મેળવી ખાવાથી વાતરોગ મટે છે. ૪૪

સન્નિપાત જન્યરોગ ચિકિત્સા—રાસ્ના, સુંક, મોથ, કડાછાલ, કચુરો, કડુ, ગળો, અને પિત્તપાપડો, લીમડાની છાલ. દેવદાર, નાગકેસર, પીંપર, કરીયાતુ, અરડુસી, ઇંદ્રજવ, પટોલના પાન, અને જવાસાના કવાથમાં મદ મેળવી પાવાથી સન્નિપાતના રોગ મટે છે. ૪૫

પિત્તજન્યાદિ રોગમાં હીમ—અલાળુ ભુરૂ કોળુ,

કાકડી, અને કમળ એના બીની મીંજો, લોધર, કપુર, સ્થળ કમળનાં ફુલ, અથવા ગુલાબ (૪૬) વડની કુપજો, મલયાગીરી સુખટ, ઇલાયચી, મોતી વાંસકપુર, પ્રવાળ, વાળો, ગોરોચન, ચવન દેશનાં સીંગોડા [૪૭] ચણકખાલા, કેસર, બોરનાં બી, કાંસનાં મૂળ, ઘાણા દાડમના દાણા, અને ખડખુચા આદિનાં બી [૪૮] બધાં સરખે ભાગે મેળવી પાણીમાં વાટી ટીકડીયો બનાવી તેને જેઠીમધના સત્ત્વમાં લપેટી તે તોલાભાર લઈ આઠગણા પાણીમાં રાતે પલાળવાં સવારે તેમાં સાકર મેળવી પીવું, આ હ્રીમથી ગરમીની પીડા દાહ મટે છે અને મદ સાથે પીવાથી પિત્તનો રોગ અને રક્તપિત્ત (૫૦) અને મનુષ્યોનાં પિત્ત પ્રધાન સર્વ રોગો મટી જાય છે અને સર્વ રોગોને માટે પુણ્યકાર્ય કરવું શિવપૂજા કરવી અને હરિનામ સ્મરણ કરવું યોગ્ય છે. ૫૧

ગર્ગવંશ રૂપી સમુદ્રમાં ચંદ્ર સમાન અને ગુરુજીના ચરણ કમળમાં શૃંગરૂપ કાશીનાથ નામના વેદો બાલબોધોદય નામનું પુસ્તક બનાવ્યું એથી મહાત્મા પ્રસન્ન થાય છે. બાળકોને બોધ થાય છે, સરસ્વતી દેવી સંતુષ્ટ થાય છે અને જે કોઈ આ ભણુશે અને શિષ્યોને ભણાવશે તે પણ પ્રસન્ન થશે. ૫૩. સંવત ૧૯૦૬ માં ચતુર્વેદી કુલોત્પન્ન કાશીનાથે ૫૧ શ્લોકોમાં આ ગ્રંથ રચ્યો છે.

બાળકોના રોગ અને તેની ચિકિત્સા.

Disease of Children.

બાળકોને રોગ થવાનું કારણ—બાળકો ત્રણ પ્રકારે ગણાય છે એક ધાવણ ઉપર રહેનારા, બીજો ધાવણ સાથે ખોરાક લેનાર, ત્રીજો ફક્ત ખોરાકજ ખાઈને રહેનારા છે. ધાવણ અને અન્ન ખરાબ હોય તો બાળકોને રોગ થાય છે.

વાયુથી બગડેલું ધાવણ પીવામાં આવે તો અવાજ ધીરો નબળો થઈ જાય, અપાનવાયુથી કપ્પજ થાય, મળમુત્ર રોકાય, શરીર સુકાય.

પીતથી ખરાબ થયેલું ધાવણ પીવામાં આવે તો બાળકને ઝાડા પાતળા થાય, પરસેવો થાય, કમળો થાય, શરીર તપી જાય, પિત્તરોગ થાય.

કફથી ખરાબ ધાવણ જે આપવામાં આવ્યું હોય તો બાળક ઊંઘ્યા કરે, મ્હોંમાંથી લાળ પડે, આંખો ઘોળી કોડી જેવી થાય, ઉલ્ટી થાય, સોજા આવે તો કફરોગ જાણવો.

બોલતા ન હોય તેવા બાળકોના રોગ જાણવા.

બાળકને દુઃખ થતું હોય ત્યારે રડતી વખતે શરીરના કેંદ્ર પણ બાગ ઉપર હાથ નાંખીને રડે છે, જે જગ્યાએ હાથ નાંખીને રડે તો જાણવું કે તે જગ્યાએ તેને દુઃખ થાય છે

ત્યાં આગળ હાથ પણ મુકવા દેશે નહિ; માથામાં પીડા થતી હોય તો આંખો મીંચા રાખે છે અને રડે છે.

કોઠામાં રોગ હોય તો કબજીયાત, ઉલ્ટી, સ્તન કર-ડવાં, પેટમાં ગડબડાટ, પેટ તથા પીઠનું ઊંચાનીચી થવું, બુખ તરસ જતી રહે છે, મુત્રનું પણ રોકાણ થાય છે.

બાળકની બસ્તીમાં ને ગુહ્ય ભાગમાં થતી પીડાઓ—મળમુત્રની કબજીયાત, વારંવાર ભયથી બીવું, ચારે તરફ જોવું.

છાતીમાં પીડા—જીભ હોઠ કરડતો હોય, શ્વાસ હોય, મુઠીઓ વાળી રાખે તે ઉપરથી જાણવું કે છાતીમાં પીડા થાય છે.

કૃમી—ગુદા વલુચાં કરે, મુંઝાઈ રોવા કરે તો જાણવું કે કૃમીની પીડા છે. બાળકોના હાથ પગ વિગેરે અવયવો જોઈ તપાસી, વધારે ઓછું દરદ બાળકના રોવા ઉપરથી પણ જાણી લેવું.

બાળકોને બાળગ્રહોની પીડા—અનાચારોને લીધે જેની માતા કુવડ હોય તેને તેના બાળકોને બાળગ્રહો પીડા કરે છે માટે બાલગ્રહોની પીડાથી બાળકોનું રક્ષણ કરવું જ જોઈએ. બાળગ્રહો નવ છે—સ્કંદ, સ્કંદાપરમાર, શકુની, રેવતી, પુતના, અંધપુતના, શીતપુતના, મુખમંડિકા અને નૈગમેષ આ નવ બાલગ્રહો છે.

બાળગ્રહ વળગ્યાનાં લક્ષણ—બાળક ઘડીમાં રોવા

લાગે, ધડીકમાં ઉદ્દેગ પામે, નખોથી દાંતોમાંથી લોહી કાઢીને વહુરે, માને મ્હોંપર મારે, ઉંચું જોયા કરે, બગાસાં ખાય, દાંત કચડાવે, વારંવાર ઉલટી કરે, ક્ષીણુ આવે, શરીર દુબળું પડતું જાય, ઉંઘ વધુ ન આવે, સ્થિર જોયા કરે, શરીરમાં સોજા આવે, અવાજ બદલાઈ જાય, ઓછું ખાય, શ્વાસ ગંધ વાળો આવે, આંખો સુજી જાય.

નવ બાળકોમાંથી કયો બળગત છે તેની પરીક્ષા

અને ચિકિત્સા.

રકંદંદ્રાહ—એક આંખમાં પાણી ભરાઈ આવે, અંગો ધુળે, ઉંચું જોયા કરે, શરીરમાંથી ગંધ આવે, દાંત કચડાવે, ધાવણુ ધાવે નહિ, લોહીના જેવી ગંધ આવે, આંખો મુજેલી જણાય.

ચિકિત્સા—એરંડાના પાનનો કવાથ. સીંચવો અને દેવદાર, રાસ્ના, જીવનીયગળના કદકથી પકાવેલું ઘી દૂધમાં પાવું. તેમજ સર્પવ સર્પની કાંચળી, વજ્ર, ઘોળી ચણોડી, ઘી, ઉંટ તથા બકરીનાં રૂવાડાં અને ગાડરના રૂવાડાંની ધુમાડી દેવી. દેવકાર્તિકેયનું પૂજન કરવું, નવા જળની આહુતિ આપવી, નવી શાળ તથા નવા જળને પાણીમાં નાંખી ગાયત્રી મંત્ર ભણવો, આ પાણીથી સ્નાન કરાવવું.

રકંદંદ્રાપરમાર—બાળક બેભાન થઈ જાય, ક્ષીણની ઉલટી કરે, ભાન આવતાં રહે, શરીરમાંથી લોહી ને પડની

વાસ આવે, વાળને ખેંચે, અકકડ થઈ જાય, એકચિત્તે જોયાજ કરે.

ચિકિત્સા—કાળી તથા ઘોળી તુળસી, કાળી પાઠ, મરવો; ભારંગી, કદ્દારકમળ, ભૂસ્તૃણ, રાઈ, કાયકૃળ, કાચ-દરો, રામતુલસી, શંદુકી, વાવડીંગ, નગોડ, કરેણ, ઉંબરો, ખપાટ, રાતી અંધેડી આનો ક્વાથ કરીને આપવો. મુત્રાંક (ગાય, બકરી, ગાડર, પાડો, ઘોડો, ઉંટ, ગધેડો અને હાથીના મુત્રને)થી શરીર ચોળવું. વડ વગેરે ક્ષીરી વૃક્ષોનો ક્વાથ પાવો વજ્ર ને હિંગથી બાળકનું શરીર ચોળવું. ગીધ તથા બુવડની વિષ્ણુ, વાળ, ઘી, હાથીનો નખ, બળદના રૂવાટાંની ધુમાડી આપવી. કાર્તિક સ્વામીની સ્તુતિ કરવી, મગલાતનું બલીદાન વડ નીચે મુકવું.

શકુની—શરીર સુકાર્થ જાય, વારંવાર ખીલે. શરીરમાં ગુમડાં થાય, જેમાંથી પડ નીકળે, દાહ થાય, પસીના જેવી ગંધ આવે, તાવ રહે, સાંધાઓમાં બળત્રા થાય, મુખ અને ગુદા પાકે. **ચિકિત્સા**—નેતર, આંખો, કોઠનો ક્વાથ આપવો; જેઠીમધ, કાળો વાળો, ઉપલસરી, કમળ, પદમક, લોધર, ઘઉંલા, મજીઠ અને સોનાગેરનો લેપ કરવો. શતાવરી, ઇંદ્ર-વરણ, નાગદમણી, લોંચરીંગણી, ઘોળી રીંગણી. કાંસકી અને હલી રીંગણીનાં મુળ બાંધવાં; આ મુળ સ્કંદશ્રદ્ધના ઉપ-ચારમાં પણ બાંધવા. શકુનિદેવીને પ્રસન્ન કરવી, તેમને કરંજના ઝાડ નીચે તલ, ચોખા, ફુલ, હરતાલ અને મન-શીલનું બળીદાન કરવું. બાળકને સર્પવના પકાવેલા તેલથી

શરીર ઉપર ચોપડવું. બળીદાન પાસે બાળકને સ્નાન કરાવવું.

રેવતિ—બાળકનું શરીર વ્રણ અને ફોલાથી છવાય છે તેમાંથી લોહી વહે છે, કાઢવ જેવી ગંધ આવે છે, આડા પાતળા થાય, શરીર બળે છે, મ્હોં લાલ થાય છે, નાક તથા કાન મસળે છે.

ચિકિત્સા—આસન, મરઠાશીંગ, સાટોડી, ગુલાબ, ઉપલસરી, વિહારીકંદના કવાથનું સેવન કરાવવું. કંઠમાળ, ગુગળ, પીળો વાળો, લામજક અને પીળા કદમના કદંકથી તેલ પકાવીને ચોળવું. ધાવડો, સાગ, ઈંદ્રજવ, શણકી, ટીંબરવો અને કેકડ્યાદિ ગણુ એ સર્વથી પકાવેલું ઘી પાવું. કળથી, શંખચુર્ણ અને આસનનો લેપ કરવો. શ્યામવર્ણની રેવતી દેવીને પ્રસન્ન કરવાં, ચોખાની ધાણી, દૂધ, રાતા ચોખાનો ભાત દહી, સુગંધવાળુ ફુલ, ગાયોના વાડામાં સાવધાનપણે બળીદાન આપવું. બે નદીના સંગમ અથવા નદી ને સમુદ્રના સંગમ આગળ બાળકને અને તેની માતા ને સ્નાન કરાવવું.

પુતના—તરસ લાગે, આડા થાય, તાવ આવે, વાંકી નજરથી જુવે, ઉંઘ આવે નહિ, બાળક આકુળવ્યાકુળ થાય, કાગડા જેવી ગંધ આવે, ઉલટી થાય, મુત્ર રોકાય, કંપારો હેડકી અને આફરો હોય.

ચિકિત્સા—ગ્રાહી, અરલુ, વરણો, લીમડો, ને ગરણીના કવાથથી બાળકને નવરાવવું. વિહારીકંદ, ઘોળી ધરો, હરતાલ,

મનશીલ, કઠ અને રાળના કલ્કથી પકાવેલું તેલ ચોપડકું વાંસકપુર અને જેઠીમધના કલ્કથી પકાવેલું ઘી પણ ગુણકારી છે. રક્ષણ માટે પુતનાદેવીનું પૂજન કરવું. માંછલાં, ભાત, તલની ખીચંડી અને માંસ કોડીયાના સંપુટમાં મુકી ઉજાડ ઘરમાં મુકવું. કઠ, તાલીસપત્ર, ખેર, સુખડ, અરલુ, દેવદાર, વજ, હીંગ, કઠ, પહાડી કદમ, એલચીનો ધુપ કરવો.

અંધપુતના—ખાગકને ઉલટી થાય, તાવ, તરસ, સાથે એના શરીરમાંથી ચરબી જેવી ગંધ આવે, બહુ રડયા કરે, શરીરનો વર્ણ બદલાઈ જાય, ધુજતા સ્વરે રડનારો, ઉધોજ સુધ રહે, વલુત ભરે, શુળ થાય.

ચિકિત્સા—લીમડો, પરવળ, લોયરીંગણી, ગજો અને અરડુસો આ પંચતિક્તગણના કવાથ કરી ઘરમાં નવરાવવો. પીપર, પીપરીમુળ, ચિત્રક, જેઠીમધ, મધ, સમેરવો, ઉલી રીંગણી ને જેઠી રીંગણીના કલ્કથી પકાવેલું ઘી ખાગકને પાવું. કેશર, અગર, કપુર, કસ્તુરી અને સુખડનો શરીરે લેપ કરવો. આંખો ઉપર પણ સુખડ ને કપુર એનોજ લેપ કરવો. અંધપુતનાની શાંતિ માટે કુકડાની હઘાર, વાળસાપની કાંચળી અને જીવું લુગડું એની ધુમાડી કરવી.

શીતપુતના—ઉદરસ, ઠાંસો, આંખો દુખવી, ઉલટી ને ઝાડા થાય, શરીરમાંથી ગંધ આવે, ચીસો પાડે, બહીને અબકે, પેટમાં અવાજ થાય, પાંસળી ઠંડી ને ગરમ જણાય.

ચિકિત્સા—ગોમુત્ર, ઘોડાનું મુત્ર, મોથ, દેવદાર, કઠ, કેશર, અગર, કસ્તુરી, કપુર અને સુખડથી પકાવેલ તેલનો અભ્યંગ કરવો. કડું, લીમડો, ખરે, ખાખરો અને કઠાછાલનો કવાથ દૂધ સાથે પકાવેલ ઘી બાળકને આપવું. જળાશયમાં રહેનારી શીતપ્રતના મગ ને ચોખા નદીમાં મુકીને આવવા તેથી તૃપ્ત થાય છે, ગીધ, ઘુવડની ચરકો, તલવણી. સર્પની કાંચળી, લીમડાનાં પાન. એ સર્પની ધુમાડી આપવી. ઘોળી તથા રાતી ચણેલી અને ખપાટ પાસે રાખવાં.

મુખમંડિકા—મોડું ચળકતું દેખાય, કાંતિ મુંઢર દેખાય, શરીર ઉપર નસો તરી આવે, અંગમાંથી ગોમુત્ર જેવી વાસ આવે, ઘણું ખાવા ઉપર રૂચી થાય, હાથ, પગ, તથા મ્હોંમાંથી લોહી નિકળે ચિકિત્સા—કોઠ, ખીલી, અરણી, અરડુસી, સફેદ એરંડો અને કાંકચના કવાથથી નવરાવવો. જળ ભાંગરાના સ્વરસમાં આસનના કદકથી ચરબી સાથે તેલ પકાવી તે ચોળવું. શાંતિ માટે ગાયોના વાડામાં રહેનારી મુખમંડીકાનું પુજન કરવું. ગુલાલ, હિંગળોક, કુંલ, મેંષ પારો, મનશીલ આ સર્વને ગાયના વાડામાં મુકી આવવું, ને દુધ તથા પુરોડાસનું બળીદાન દેવું પછી ‘અલંકૃતા કામવતી સુભગા કામરૂપિણી ગાંધ મધ્યાલયા ચાતુ પાતૃત્વાં મુખમંડિકા’ એ મંત્ર બોલી ત્યાંજ મંત્રો તે ચાણીથી નવરાવવું.

નેગમેથ—ગળુંને મુખ સુકુ થાય, મુઠ્ઠા આવે, તેથી

અંગમાં ચરબી—લોહી જેવી બાસ મારે ઉંચુ જોઇ હાંત કકડાવે, વચમાં નમી જાય, હસે પણ ખંફ, ચિકિત્સા—ખીલી, અરણી અને પુતિકરંજના ક્વાથથી બાળકને સેચન કરવું. ઘંઉલો સરલ દેવદાર, ઉપલસરી, સુવા, લોંચ આમલીની છાલ અથવા અરતુ હાડિનો મંડ, ખાટી ઠાંજી, ગો-સુત્રથી પકાયેલ તેલ ચોળવું. વજ આમલી અથવા ગળો, જટાંમસી, ઘોળી વજ પાસે રાખવાં. નૈગમેથ દેવની શાંતિ માટે બાળકનું હિત ઇચ્છનારાએ રાત્રે બધા સુઇ જાય ત્યારે વાંદરાની વિષ્ટા ધ્રુવડ તથા ગીધની ચરબીની ધુમાડી દેવી. પીપરના થડમાં તલ, ચોખા, કુંલ અને જુદા જુદા લાડુ અને વસ્ત્રોનું બલીદાન બાળકના માથા ઉપર સાત વાર ઉતારી આપવું. છીરવાળા વૃક્ષની નીચે બાળકને નવરાવવો.

સામાન્ય સઘળા વળગાડનો ઉપાય—જંગલી અડદ, ગોરખમુંડી (ખોરીયો કલ્હાર) અને વાળો એનો ક્વાથ કરી બાળકને નવરાવવો અને સખ્તપર્ણ ઉપલેટ, હળદર, સુખડ એનો લેપ કરવો, જેથી બાળક ગ્રહોનો વળગાડ મટે છે. સાપની કાંચળી, લસણ, ખીલુડી ઘી, લીમડાના પાન, ખીલાડીની વિષ્ટા બકરીના વાળ ઘેટાનું શીંગડું (અથવા પરડાશીંગ) વજ અને મધ એનો ધ્રુપ કરવો એથી સઘળા વળગાડનો રોગ મટે છે. ગ્રહોમાં શ્રેષ્ઠ રકન્દ અને રેવતી ગ્રહની પુજા કરવી જોઈએ.

સ્વસ્તિ તે ષણ્મુક્ષઃ સ્કન્દો મહાભાગ ચ રેવતી ।
 દિશઃ સુર્યેન્તરિક્ષં ચ સ્વસ્તિ કુર્વન્તુ સર્વદા ॥
 તેજસા બ્રાહ્મણશ્ચાથ વિષ્ણોરિન્દ્રસ્ય તેજસા ।
 સિદ્ધાનાં તેજસા ચૈવ રક્ષિતોઽસિ સુખી ભવ ॥

ઉપરના મંત્રનો પાઠ કરી બાળકની રક્ષા કરવી.
 આમ કરવાથી બાળકને શરૂની પીડાઓ દુર થાય છે અને
 રોગરહિત થાય છે.

રોગોના નામો.—રોગ જેમ મોટાને થાય છે તેમ
 નાનાઓને પણ થાય છે એમ બાળકને સમજવું.

તાલુકેટકે—નામનો રોગ થાય છે, તેમાં તાળવાના
 માંસમાં કોપાયમાન થાય ત્યારે થયે છે. આ રોગથી
 તાળવું બેસી જાય છે, (જેને ગળુ પડ્યું કહે છે) આથી
 બાળકને ધાવણુ ગમતું નથી, ઝાડો પાતળો થાય છે તરસ
 લાગે છે, આંખોમાં ગળામાં પીડા થાય છે, મોંમાં પીડા
 થાય છે. ડોકી સીધી ધારણુ રહેતી નથી ઓક્યા કરે છે.

મહાપદ—માથામાં થયેલો વિસર્વ લમણુઓમાં થઇ
 હૃદયમાં જાય છે. અને હૃદયમાંથી શુદ્ધમાં જાય છે તે;
 મુત્રાશયમાં થયેલા વિસર્વ શુદ્ધમાં જાય છે અને શુદ્ધમાંથી
 હૃદયમાં જાય છે અને હૃદયમાંથી માથામાં જાય છે (આને
 રતવા કહે છે) બાળકને માથામાં તથા મુત્રાશયમાં ત્રણે
 દોષના કોપથી પ્રાણુ નાશ કરે એવા લાલ વર્ણુવાળા
 ચખાળા થાય છે.

તુડીનું લક્ષણ—બાળકની ડુંટી વાયુથી ફુલી જાય છે તેથી પીડાયુક્ત થાય છે. તેને ડુંડીપાક કહે છે.

ગુદપાક—પીતના લીધે બાળકને ગુદા-બેસણી પાકે છે તેને ગુદપાક કહે છે.

કુંકુણક—દોષની અછતને લીધે બાળકોને પાપણોમાં આ રોગ થાય છે, આંખોમાં પીડા થાય, ચળ આવે, પાણી નીતરે તે કારણથી બાળક પોતાના હાથથી કપાળ, નાથુ, તથા આંખો ચોળ્યા કરે છે, સુર્યનું તેજ તેનાથી જોવાતું નથી ને નેત્રો ખંધ રાખ્યા કરે છે.

અહિપુતના—બાળકની ગુદા મળમુત્રથી ખરડાએલી બરોબર નહિ ધોવાયેલી વધુ વખત ધોયા વગર રાખ્યાથી બાળકને પરસેવો વળે છતાં પણ નવરાવે નહિ. રૂધિર અને કફના પ્રકોપથી થાય છે, ત્યાં વલુરને ઉત્પન્ન કરી ફેલાવેલો ઉઠાવી પણ ઝરવા માંડે છે. આમ થવાથી ભયંકર આંદો ગુમડું થાય છે અને અહિપુતના રોગ કરે છે.

પરિગર્ભિક—બાળક ગર્ભવંતી સ્ત્રીનું ધાવણ ધાવે તો અથવા ન ધાવે તો પણ ઉધરસ, અગ્નિની મંદતા, ઉલટી, ઘેન, કૃશતા, અરૂચિ, જ્રમ, અને કોઠાની વૃદ્ધિ થાય છે અને પરિગર્ભિક અથવા પરિભવ કહેવામાં આવે છે. આમાં અગ્નિદિવંનનો ઉપાય કરવો.

અજગલ્લોકા—શરીરના રંગ જેવી સ્નિગ્ધ, ગુંથા-

એલી હોય એવી પીડા વગરની અને મગ જેવડી ફેદલીઓ શરીરમાં કફ તથા વાયુના પ્રકોપથી થાય તેને અજગલિલકા રોગ કહે છે.

દંતોદભેદક રોગ—બાળકને જો દાંત આવવાનો સમય સધાગા રોગોના કારણરૂપ કહેવાય છે. અને ઘણું કરીને રાક્ષસી દાંત આવવાનો હોય ત્યારે ઘણા ભાગે, તાવ, પાતળા ઝાડા, ઉધરસ, ઉલ્ટી, માથાની પીડા, ભરાઈ આવે, પાંપણનો રોગ અને વિસર્પ થાય છે.

રોગના ઉપાયો.

મોઠાને તાવ વિગેરે રોગોમાં ઔષધો પ્રથમ કહેલાં છે તે કરવા પરંતુ ડામ, ક્ષાર કિંવા વમન, વિરેચન કેલોટી કાઢાવવું નહિ મહા ભયંકર પિડા જણાતિ હોય તો અને મરણતું સંકટ જણાતું હોય તોજ બાળકને વમન વિરેચન અને બરિત આપવાં એમ સુશ્રતે કહેલું છે દવા આપવાની રીત વિશ્વામિત્રે કહ્યું છે કે “બાળકને જન્મ્યા પછી એક મારા સુધી વાવડીંગ જેટલું ઔષધ આપવું અને પછી મહિને મહિને એજ પ્રમાણે એક એક વધારતા જવું. બીજા ગ્રંથોમાં બાળકોને પહેલે મહિને રતિ ભાર ઔષધ મધ, ધાવણ, સાકર કે ઘી થી અવલેહક કરીને આપવું. પહેલું વર્ષ પુરૂ થતાં સુધીમાં મહિને મહિને એક એક રતિ વધારતા જવું. એક વર્ષથી સોળ

વર્ષ સુધી દરેક વર્ષે પાંચ પાંચ રતીભાર વધારતા જવું સોળમા વર્ષ પછીથી તે સિ-તેરમા વર્ષ સુધી માત્રા સ્થિર થાય છે. સીતેર વર્ષ પછી માત્ર બાળકની પેઠે ધીરે ધીરે માત્રા ઓછી કરવી. રતીભાર માત્રા કહી હોય તે ચુર્ણ કલટુ કે અવલેહની સમજવી. ક્વાથની માત્રા એનાથી ચાર ઘણી આપવી. બાળક ફક્ત ધાવણ ઉપર રહેતો હોય તો ઔષધ ઘી કે દુધની સાથે આપવું તેનો માતાને ઔષધ આપવું હોય તો દુધ કે ઘી સાથે નહિ આપતાં જેમ કહેલું હોય તેમ આપવું જે બાળક ધાવે છે તથા અન્ન પાણી ખાય છે તેને પણ ઔષધ તો દુધ કે ઘીની સાથે આપવું. “જે જે રોગને માટે જે જે ઔષધ આપવાની હોય તે ઔષધનો કલક કરી બાળકની માતાના સ્તન ઉપર લેપ કરીને બાળકને ખવરાવવો.” જેથી બાળકના પેટમાં દવા જાય અને રોગ મટે છે. આમ સુશ્રુતમાં કહેલું છે.

બાળકને તાવ—આવતો હોય તો સઘળા પદાર્થો બંધ કરવા પણ ધાવણ બંધ ન કરાવવું. બંધન કરાવવું હોય તો તેની માતાને હલકું ભોજન ખાવા કહેવું તેજ બાળકનું લંઘન છે, ભદ્રમુસ્તાદિ ક્વાથ આપવો. દ્રમોથ હરટે, લીમડો, કડવાં પરવળ, અને જેઠીમધ એ સરખે ભાગે લઈ આખો પાળા ખાંડીને ક્વાથ કરી હસેકો બાળકોને પાવાથી દરેક જાતના તાવનો નાશ કરે છે

તાવને ઝાડો—હોય તો ચુતુર્ભક્ષિકાનું ચુર્ણ ચટા-

હવું. મોથ, પીંપર અતિવિષ અને કાકડાશીંગ સરખે ભાગે લઈ ઝીણું ખાંડી વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરવું આ ચુર્ણ મદમાં કાલવીને ચટાડવું જેથી ઉધરસ, શ્વાસ, હાંફવું, ઉલ્ટી અને તાવ અને આડા મટે છે.

આડા—થયા હોય તો ખીલું, ધાવડીનાં કુલ, વાળો, લોદર, ગજ, પીપર એનું ચુર્ણ કરીને મદ સાથે મેળવી ચટાડવું. (કવાથ કરીને પીવરાવી શકાય)

ભયંકર અતિસાર—થયો હોય તો સમંગાદિ કવાથ મધ નાંખીને પાવા, આ કવાથ બનાવવા રીસાયણીનાં મૂળ, લોદર, ધાવડીનાં કુલ અને ઉપલરીનો કવાથ કરી ઠંડો થયા પછી ઉપયોગમાં લેવો આ કવાથ ન રોકાય તેવા બાળકોને આડા થયા હોય તો તે પણ મટે છે.

અતિસારમાં—વીડંગાદિ ચુર્ણ આપવું. આમાં વાવડીંગ, બોડી અજમોદ અને પીપર સર્વનું ચુર્ણ કરી સહેજ ગરમ પાણીમાં પાઈ દેવું આથી જળસપણ મટે છે.

રકતાતિસાર—થયો હોય તો મોચરસ, રીસાયણીનાં મૂળ અને કમળના ફેસર એ સર્વને સવા તોલા ભાર લઈ તેમાં ચોખ્ખાની ઠણકી સવા તોલો ભાર નાંખવી તેમાં અગીઆર તોલા પાણી નાંખી તેની ચવાણુ બનાવી બાળકને પાવી જેથી આડામાં લોહી પડતું હશે તે બંધ થઈ જશે, સુંઠ અતિવિષની કળી, મોથ, વાળો, અને ઈંદ્ર જવ એ

સર્વનો ક્વાથ કરી સવારે પીવરાવવાથી બાળકોના સર્વ પ્રકારના અતિસારો મટે છે.

મરડો—હોય તો લાભદિયુર્ણુ આપવું. આ ચુર્ણુ ચોખાની ઘાણી, જેઠીમઢ, સાકર સરખે ભાગે કરવામાં આવે છે તેને મધ અને ચોખાના ધાવણુમાં આપવામાં આવે છે.

સંગ્રહણી—હોય તો દારૂ હળદર, દેવદાર, ઉઝીરી-ગણી ગજપીપર, ગધીસમેરવો, અને સવા એઓનું ચુર્ણુ મધ તથા કાલવી ચટાડે તો મટી જાય છે. આ ચુર્ણુને રજન્યાદિ ચુર્ણુ કહેવામાં આવે છે. આ ચુર્ણુથી જઠરાગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય છે.

ઉધરસ—મોથ, અતિવિષ, અરડુસો પીપર અને કાકડાસીંગ એઓનો સ્વરસ કરી તેમાં મધ નાંખી ચટાડે તો સર્વ પ્રકારની ઉધરસ મટે છે. આને મુસ્તાદિ સ્વરસ કહેવાય છે. બીજો ઉપાય લોયરીગણીના કુલોના કેસરાઓને મઢમાં હલાવી ચટાડે તો બાળકને લાંગો વખત ઉધરસ મટી જાય છે. સુંઠ, મરી, પીપર, સીંધાલુણુ અને ગોળનો ક્વાથ કરી રહેજ ગરમ રાખી બાળકને પાય તો ખાંસી મટે છે. હીંગ કુલાવેલ કાકડાશીંગ, ગેરૂ, જેઠીમધ, સુંઠ અને નાગર મોથનું ચુર્ણુ મધ સાથે આપવાથી ખાંસીથી પીડાતા બાળકોને શાંતિ થાય છે.

શ્વાસ અને ઉદરસ—બંને સાથે હોય તો ધાણા

અને સાકર બંને ચોખાના ધોવણ સાથે આપવા. બીજો ઉપાય, કાથી, દ્રાક્ષ, અરડુસો, હરડે અને પીપર એનું ચુર્ણ કરી મઢમાં ચટાડે તો ઉરદસ તથા તમક શ્વાસ મટે છે અને દ્રાક્ષાદિ ચુર્ણ કહેવાય છે.

હેડકી તથા દુધની થતી ઉલટી—હોય તો કુટુક-રોણી અવલેહ આપવો આ અવલેહ બનાવવા માટે ઠડુંનું ચુર્ણ મઢમાં મેળવી ચટાડવું તેથી લાંબા વખતની હેડકી મટે છે. બીજો અવલેહ આંખાની ગોટલી ચોખાની ઘાણી, સીધવનું ચુર્ણ મઢમાં ચટાડવાથી બાળકની દૂધની ઉલટી મટી જાય છે. તેમજ ઉલી લોરીંગણીનાં ફળનો રસ, બેઠી લોચરીંગણીના ફળનો રસ, પીપર, પીપરીમુળ, ચવક, ચિત્રક, અને સુંઠને મેળવીને ચટાડવાથી પણ દુધની થતી ઉલટી મટે છે.

આફરો—બાળકને પેટનો આફરો ચડ્યો હોય સિન્ધવાદિ અવલેહ નીચે પ્રમાણે બનાવીને ચટાડે તો મટે છે. સિંધવ, સુંઠ એલચી, હીંગ અને લારંગી એઓનું ચુર્ણ કરી ઘી અથવા પાણીની સાથે મેળવી ચટાડે તો આફરો અને વાયુ સંબંધી શુભ મટી જાય છે.

પેસાબ બંધ થયો હોય તો—પીપર, સુંઠ, જીણી એલચી, સાકર, સીધવ એને મઢમાં ચટાડવું જેથી પેસાબ ચુહે છે. આને સિતાદિ અવલેહ કહે છે. ગોમુત્રને દૂધને

દિવેલ પાવું. પોષના દોડાનો વરાળનો શેક પેઠા ઉપર કરવો.
લાળ ગળતી હોય તો ઉપલસરી, તલ લોઢર અને
જેઠીમદ એનો કવાથ કરી રોજ મ્હોં સાફ કરે તો લાળ
ગરતી બંધ થાય છે.

બાળક દુબળુ દેખાય—ઘણા બાળકો ખોરાક ખાઈ
શકે છે છતાં દુબળુજ રહ્યા કરે છે તેના માટે વિદારીકંદ.
ઘઉં, અને જવનું ચુર્ણ ઘીમાં ચટાડવું અને તે ઉપર મદ
અને સાકર નાંખેલું કઠાવેલું દુધ આપવું જેથી શરીર પુષ્ટ
થશે, ઉમરડાનું ચુર્ણ, ઉપલેટને વજનું ચુર્ણ મધમાં આપવું.

સોજા ઉપર ઉપાય—મોથ, કોળાનાં બીજ, તેલીયો
દેવદાર અને ઈંદ્રજવને પાણીમાં વાટી લેપ કરવાથી બાળકોને
સોજો મટી જાય છે. સાટોડીનો લેપ કરવો.

રતવા વિસ્ફોટક—કડવાં પરવળ, ત્રીકુળાં, લીમડો
અને હળદરનો કવાથ પાવાથી રતવા અને વિસ્ફોટક મટે છે
તાવ હોય તો તે પણુ મટે છે ઘોળી ચણેડીના પાન વાટી
લેપ કરવો ગુલાબનું મૂળને ગોળી ચંદનનો લેપ કરવો.

કોઢનો ઉપાય—ધુમાડાની મેંસ, હળદર, કઠ, રાઈ
અને ઈંદ્રજવને છાશમાં વાટી લેપ કરવાથી બાળકના ખસ,
અને કોઢ મટે છે.

મ્હોંમાં ચાંદી પડી હોય તો—પીપરની છાલ અને
પીપરનાં પાંદડાં લઈ વાટી મધમાં કાલવી મ્હોંમાં ચોપડે
તો મ્હોં આવેલું મટે છે.

ડુટીનો સોળે—માટીના પીડને દેવતામાં તપાવીને તેના ઉપર દૂધ રેડીને તે જરા ગરમ હોય ત્યારે તેનો નાભી ઉપર શેક કરવો. આથી સોળે મટે છે.

ડુટી પાકતી હોય તો હળદર, લોદર, ઘઉંલા અને જેઠીમઢ એનો કદકથી પકાવેલું તેલ ચોપડે તો પાકતી ડુટી મટે છે.

બીજો ઉપાય—અકરીની લીંડીઓ બાળીને તેની ભસ્મ નાભિ ઉપર ભભરાવવાથી અથવા વડ વિગેરે પંચક્ષારી વૃક્ષોની છાલતું ચુર્ણ, નાભી ઉપર ભભરાવવાથી મટે છે. સુખડતું ચુર્ણ ભભરાવવાથી પણ મટે છે.

ગુદાપાક—ગુદા પાકતી હોય તો રસવંતીનો લેપ કરવો ને રસવંતી પાવી. આ ઉપાય ઉત્તમ છે, બીજો ઉપાય શંખ રસવંતી અને જેઠીમઢ એનું ચુર્ણ ચોપડે તો ગુદાનો પાક મટે છે.

રડતુ હોય તો—ઘણીવાર બાળક વધુ રડરડ કરે છે તેથી તેને ઘણી અજ્ઞાન સ્ત્રીઓ અશ્રીણુ આપે છે તેથી ઘણીવાર બાળકો મરણ પામે છે. માટે તેવો ઉપાય ન કરતાં માત્ર ત્રિક્ષ્ણા અને પીપરનું ચુર્ણ ઘી તથા મધમાં આપવાથી બાળક રડતું બંધ થશે.

ગળુ પડતું હોય તો—હરડે, વજ અને ઉપલેટ એનો કદક કરી મઢમાં કાલવી ધાવણની સાથે પાવું. માથા

ઉપર માથું ઘસીને ચોપડવું. જેથી મટી જશે.

કુકુષ્ઠકનો ઉપાય—ત્રીફળા, લોદર, સાટોડી મુંઠ અને ઉંલી બેઠી રીંગણીના પાણીમાં વાટી જરાક ગરમ હોય ત્યારે લેપ કરવાથી મટે છે.

અહિપુતનો ઉપાય—શંખ, ઘોળો, સુરભો, અને જેઠીમઢનો લેપ કરવો.

પરિગર્ભિકનો ઉપાય—ખાળકને પાડધલો થયો હોય તો જઠરાગ્નિ દિપન કરવાનો ઉપાય કરવો.

દાંત વખતે થતા રોગનો ઉપાય—ધાવણીનાં કુલને પીપરના ચુર્ણ મઢમાં કાલવીને પેઢાં ઉપર ઘસવું. વળી આંખજાનો રસ ને મધ પણ ઘસી શકાય છે. આ ઉપચાર કરવાથી ખાળકો બહુ હેરાન થતા નથી.

આંચકી—આ રોગ ગરમીથી વાયુના પ્રકોપથી થાય છે, અને વેગ માથામાં એકદમ જઈ ગુંચાય છે તેથી કરી હાથ પગ થર થર ધરજે છે, આંખો ખેંચાય છે. આ વખતે જો તેનો ઈલાજ કરવામાં ન આવે તો સ્થિતિ ગંભીર થઈ જાય છે, આ સ્થિતિ થાય છે ત્યારે ઘરના માણસો બાધાઓ રાખે છે.

ચિકિત્સા—તેના નેત્રો સાચવીને પોચા હાથે દબાવવા આંખ મીચાવી દેવાથી તેનું જોર કાંઈક ઓછું થાય છે. ઘોળી ડુંગરીને સ્કેજ નખથી ફેલીને તેના નાક આગળ

ધરવી તેની વાસથી આંકડી ચાંત થાય છે. ગુલાબ જળને રૂમાં નાંખી તે પુમડું માથે, કપાળે અને આંખે ચોપડવું. તાળવા ઉપર ચોપડવું નહિ. મોટી હરડે ઘસીને પાણીમાં ચાવું. અને હાંતે પણ ચોપડવી.

આંચકી આવતી હોય તો—આંચકી આવતી હોય તો ૧ વાલ ઠંકણખાર કુલાવી મધમાં આપવો.

મ્હોંમાં થુલીઓ આવ્યો હોય તો એલચીને બાળી તેની રાખ મધમાં કાળવી જીભ ઉપર ચોપડવી

બાળકની ખુદ્ધિ ને બળ વધે તેવા ચાર ઉપાયો—(૧) સુવર્ણભસ્મ, કઠ, મધ, ઘી, વજનું ચુર્ણ એકત્ર કરી ખવરાવવું (૨) સુવર્ણભસ્મ, બ્રાહ્મી, શંઆવલી, મધ અને ઘી એકત્ર કરી આપવું. (૩) સુવર્ણભસ્મ, સુરજમુખી, મધ ને ઘી એકત્ર કરી આપવું. (૪) સોનાની ભસ્મ, કાયફળ, ઘોળી ધરો ઘી ને મધ એકઠાં કરી ચટાડવું. આમાંથી એક પણ ઉપાય કરવાથી બાળકની ખુદ્ધિ વધે, બળ આવે છે. આ ઉપાય ૧ વર્ષ સુધી આપવો; ઘણા તો બાર વર્ષ સુધી આપવાનું કહે છે.

શરીર તેજસ્વી બને—તેલ તથા લાખનો રસ સરખાભાગે લેવો તથા તેથી ચાર ઘણું દહીંનું પાણી લેવું. તેમાં શસ્ત્રા, મુખડ, કઠ, આસન, હળદર, સવા, દેવદાર, જેઠીમધ, મોરવેલ અથવા પીલુડી, કડું અને હરડેનો કલક નાંખી તેનું તેલ પકાવી બાળકને શરીરે માલીસ કરવામાં આવે તો બાળકને તાવ હોય તો તે મટાડી શરીરની કાંતિ

સુધારી તેજસ્વી વર્ણ બનાવે છે.

વરાધ-સસણી—શુગ્લાદિ ચુર્ણ મધમાં આપવું, અથવા આંખાના રસમાં ગોળ નાંખીને આપવાથી વરાધ મટે છે. હરડે, ખંડેડાં, જેઠીમધ ગરમ પાણીમાં ઘસી તેમાં સીંધવ મધ નાંખી આપવું. આ રોગમાં કફનું જાળું બંધાઈ તે વાયુની કુદરતી ગતીનો નડાવ કરે છે, તેથી કરી વાયુ જોર કરી આમતેમ પુર જોસમાં ફેર્યા કરે છે. તે વાયુ ઠાંઈ પશુ રીતે પોતાનો માર્ગ ખુલ્લો કરવા માગે છે, પશુ તેના જોરને લીધે પેટમાં વધુ કફ એકઠો થઈ જાળામાં ભરાય છે તેથી કરી તે વાયુ વધારે રોકાઈ જાય છે. કફનું જાળું ઉપર ચઢતાં ચઢતાં કાળજા પાસે આવીને ચોંટી જાય છે. પછી ગળુ ભરાઈ જાય છે. આ સસણી જેવો ખીજો પ્રાણુઘાતક રોગ નથી. આ રોગમાં ઉષ્ણ ઉપચારો કરવાથી ઘણી વખત અવક્રિયા થાય છે.

ચિકિત્સા—ગોરોચન, હળદર, નાગરવેલના પાનના રસમાં આપવું. કારેલીના પાંદડાનો રસ કાઢી તેમાં હળદર નાંખી પાવું. આથી ઉલ્ટી, ઝાડા થઈ પેટ સાફ થશે. સોનેરી ચંપાના ફુલની કળી ને સાણખાર પાઈ દેવો, આકડાના પાનનું બંધારણ બાંધવું. આકડાના પાનનો રસ રેવંચીનો શીરો, એળીઓ, ટિકામારી પાંખડીઓ ખાર લેણું કરી રહેજ ગરમ કરવું પછી દૂધ સિવાયના ભાગ ઉપર લેપ કરવો.

ઉઠાંટીઆમાં કાંટાશેરીઆની છાલનો ઉકાળો પાવો, લોચરીંગણીનો ઉકાળો મધ મેળવીને પાવો,

તૃપાનો ઉપાય—વાળો, સાકરનું ચુર્ણ મધમાં ચટા-

હવાથી બાળકની તરસ મટી જાય છે ને તરસની પીડા પણ મટી જાય છે.

ધાવતું ન હોય તો—હરડે, આંબળાં ને સીંધવ વાટી તેને મધ અને ઘીમાં મેળવી બાળકની છાત ઉપર મુકવું. ઘઉંલા, સાણખાર અને સિંધવ મધમાં મેળવી બાળકને ચટાડે તો દૂધ સંબંધી રોગ જલ્દી મટે. એકાઠ દિવસ પછી ધાવવા માંડશે.

જીલાળ આપવો—મોટી હરડે રહેજ ગરમમાં ઘસીને પાવી. મીઠીઆપળ ને નસોતર આપવાં. રેવંચીનો શીરો ને રતીભાર મધ કે ગોળમાં આપવો. ખાસ કરીને બાળકોને અઠવાડીયામાં એકાઠ જે વખત જીલાળ આપવો ને માત્ર હરડેજ આપવી જેથી બાળક આગળ જતાં નિરોગી રહે છે વધુ જીલાળ આપવા નહિ. ખીલ કેઈ પણ જાતની ભારે ગોળી કે જીલાળની ગોળી આપવી નહિ.

માથામાં શેલ્લીઓ થાય તો તે ઉપર મુખડ, મેલાગર અને ગુલાબજળમાં ઘુંટી લેપ કરવો. રતાંજળી, ગુલે અરમા નીચેનો થંડા પાણીમાં લેપ કરવો. ચોખાની કણકી ને ધરો ઝીણી વાટીને લેપ કરવો.

શરીર ઉપર અળાઈઓ—મુખડ, ધાણા, વાળો અને ગુલાબજળમાં ઝીણી વાટી લેપ કરવો. આંબળાં, વાળો, ધાણા, નાગરમોથ અને પાણીમાં વાટી લેપ કરવો. ચણાનો લોટ થંડા પાણીમાં મેળવી લેપ કરવો પછી મુકાયા પછી સારા ન્હાવાના સાબુથી બાળકને નવરાવવું પછી મુખડનો રહેજ લેપ કરવો જેથી અળાઈઓ મટી જશે.

બાળકોની સંભાળ ઘણીજ કાળજીપૂર્વક રાખવાની છે કેમકે તેને દુઃખ થાય તે આપણને કહેતું નથી ને રડે છે તેથી તેને મારી મારીને સુવાડે છે. આમ બહુ રડાવવાથી બાળક ઘણી વખત મૃત્યુ પામે છે માટે તેની સારવાર ઘણીજ કાળજીપૂર્વક કરવી, ન સમજ પડે તો હોશીયાર વેઢને બતાવવું. ઘણા લોકો બાળકને ભારગોળી પાચે છે તેમજ બીજી ઘણી બતની આડી અવળી દવા આપે છે. ઘણી વખત ગામડામાં તો બાળકોને તે અશીષુ પણ ખવરાવે છે તે ઘણુંજ ખરાબ છે, આથી બાળકના આરોગ્યને હાની થાય છે માટે કેફી પદાર્થ ખવરાવવો નહિ.

બાળકો માટે ખાસ ઉત્તમ પેટન્ટ દવાઓ.

બાળાગોળી—આ ગોળી બાળકોના તમામ પ્રકારના દરદો. તાવ, ઉલ્ટી, આડા વિગેરે મટાડી શરીરને પુષ્ટ કરે છે. રૂ. ૦૫

બાલામૃત—બાળકોને ધાવણુ પચતું ન હોય, બોકતું હોય તો તે સર્વ રોગ મટાડી દુધ પચાવે છે. કી. રૂ. ૦-૧૨

બાળપુષ્ટિકર—આ ચુર્ણ ખાસ બાળકો માટે બનાવેલું છે જેને લીલા જાડા થતા હોય, વારંવાર જાડા થાય, શરીર દુબળું રહેતું હોય તો આ દવાનો ઉપયોગ કરવો. આ દવાનો પ્રથમથી ઉપયોગ કર્યો હોય તો બાળકને કોઈ પણ પ્રકારનો રોગ થવાનો સંભવ નથી. ચાલતાં જલ્દી શીખે છે. કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

ભાગ્યોદય ઓફીસ તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકો.

- કાયદાલો સિક્કક-ફોનદારી, રેવન્યુ અને દિવાની કાયદાઓ ૩. ૧૫)
 ધનવાન-(વોલ્યુમ ૧ હું) દ્રવ્ય આપનાર હજારો પ્રયોગો ૩. ૧૦)
 ધનવાન-(વો. ૨ જી) ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો, હુનરફિશોગશિક્ષક ૩. ૫)
 હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા-આખા હિંદનાં ધામેની હકીકત ૩. ૫)
 ભવિષ્યવેત્તા-ભુત ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન આપ ૩. ૫)
 માસ્તર ઓફ નોલેજ-અંગ્રેજી, અંગ્રાળી, મરાઠી, હીંદી, સંસ્કૃત શિ. ૩. ૭)
 સ્વધર્મનિષ્ઠ દેવીજીવન-ધર્મનિષ્ઠ ૧૫૦ મહાન પુરુષોનાં જીવન ૩. ૫)
 ત્રિકાળદર્શક દર્પણ-(વો ૧ હું) પ્રેતવાહન વિદ્યા, મેરમેરીઝમ ૩. ૫)
 અમરકૃત જ્ઞાનદર્શક વિદ્યા-ત્રિકાળદર્શકનું વો ૨ જી ૩. ૫)
 સ્ત્રી હિતશિક્ષક-ઔપયોગી ૧૫૦ સતીઓનાં જીવનચરિત્ર ૩. ૪)
 ગૃહિણી રત્નમાળા ભા. ૧ લો ને બીજો કૌમુદિનીની આત્મકથા ૩. ૨૥)
 બુદ્ધિ કૌશલ્ય વિદ્યા-બુદ્ધિ ખીલવવાનું સરલ સાધન. ૩. ૧૥)
 ચરક સંહિતા-વૈદ્યકનો પુરાતની ગ્રંથ કિંમત ૩. ૫)
 લૈષન્ય રતનાવલી-(વોલ્યુમ ૧ હું) ચક્રદત્ત સાથે કિંમત ૩. ૩)
 વૈદ્યવિનાદ-વૈદ્યકનો અતિ ઉત્તમ ગ્રંથ કિંમત ૩. ૨)
 દેશીવૈદ્ય-વૈદ્યકની શાસ્ત્રીય દવાઓનો સંગ્રહ. કિંમત ૩. ૧)
 યોગરત્નાકર-(વોલ્યુમ ૧ હું) વૈદ્યકનો અપૂર્વ ગ્રંથ છે. કી. ૩. ૨)
 ધરનો વૈદ્ય યાને ફેમીલી ડોક્ટર-ધાર્મિક ઉપયોગી પુસ્તક કિ. ૩. ૧)
 ઔષધોપચાર સંગ્રહ-વૈદ્યકના અનુભવેલા ઉપચારો કીમત ૩. ૧૥)
 વેદોના અનુભુત પ્રયોગો-વૈદ્યોના અનુભવેલા પ્રયોગો કી. ૩. ૧)
 આજઘોદોદય-આજકાના રોગોના ઉપચારો બતાવેલા છે. ૩. ૦.૥)
 ભાગ્યોદય માસિક-દરમહિને પ્રગટ થાય છે. વા. લવાજમ ૩. ૪)

ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો મંગાવવા માટે તુરતમાં લખો—

ભાગ્યોદય ઓફીસ : અમદાવાદ અને મુંબાઈ.

વૈદ્ય જોઠાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા [સચિત્ર]

અને મુસાફરીના ભોમીઓ. (બીજી આવૃત્તિ)

હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં હિન્દુ, મુસલમાન, જૈનો વિગેરેનાં યાત્રાઓનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જવાય છે તે, ત્યાં દર્શન કરવાનાં મંદિરો વીગેરે, તેનું શાસ્ત્ર પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, ઐતિહાસીક માહિતી, બીજાં જોવા લાયક સ્થળો, વેપાર, દેશાવર કષ્ટ કષ્ટ વસ્તુઓ જન્ય છે. વીગેરે ઉપયોગી હકીકત આપેલી છે. સાથે હિન્દુસ્તાનના રંગીન નકશો, ગાડીઆ ક્યાં ક્યાં બદલાય તે સંપૂર્ણ માહિતી આપેલી છે. પૃષ્ઠ ૮૫૦ સારા કાગળ, પાકુ પુંકું કીં ૩. ૭) હાલ તરતમાં ૩. ૫) વગરમુડીએ અને વગર મહેનતે ધનવાન થવું હોયતો મંગાવો.

ધનવાન (ચોથી આવૃત્તિ.)

જો તમે ધણા ધણા ધંધા કરવા છતાં પણ દમડી દેખતા ન હો, વેપાર ધંધા કે બીજા ઉદ્યોગમાં ધારેલો લાલ ન થતો હોય, ખેતીમાં વીસ પચીસ ધણું પકવવાની ઇચ્છા હોય, હુન્નરકળાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન મેળવી કળાકુશળ બનવું હોય, કેાઇ પણ ધંધાની સાથે હજારો રૂપિયા સહેલાઈથી કમાઇ શકાય એવી શોધોને શીખવાની ઇચ્છા હોય, અને આજ જન્મમાં લાખો અને કરોડોના ધનના સ્વામી બનવું હોય તો આજે જ આ પુસ્તક મગાવી ઉપયોગ કરજો. આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણાનાં હજારો સરટીફિકેટો મળ્યાં છે. તેની અંદર તેર ભાગમાં અને ૧૬૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનનો શોધનો અને કળાઓનો કમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કીં. રૂ. ૧૦ હાલ ૮)

વહુ ઠકુરાણી—સરસ્વિન્દ્રનાથ ટાગોરકૃત સ્ત્રીઉપયોગી અત્યુત્તમ બોધક અને રસીક નવલકથા, કીં. રૂ. ૧-૮

પરશીયન નાઈટ્સ—અરેબીયન નાઈટ્સ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે.

કીંમત રૂ. ૧૧

લાગ્યોદય ઓફીસ—અમદાવાદ.

વૈવ જોડાલાલ દેવશંકર દ્વે રચીત પુસ્તકો.
પાંચસો રૂપીયા ખર્ચાતાં ન મળે તે રૂ. ૧૫ માંજ
કાયદાનો શીક્ષક (ચોથી આવૃત્તિ)

આની અંદર ફોજદારી રેવન્યુ, અને દીવાની ૧૨૪ કાયદાઓ
આપેલા છે. દરેક કાયદા પુરેપુરા સુધારા વધારા અને અગત્યની નોટ
સાથે આપેલા છે, કાયદાનું જ્ઞાન દરેક માણસે મેળવવું જોઈએ. આ
પુસ્તકને માટે કલેક્ટરો, હાઇકોર્ટ જડજો, સેસન જડજો, માજિસ્ટ્રેટો,
દીવાનો સરસુખા, વીજેર અનેક વિદ્વાનોના હસ્તેરો અભિપ્રાયો મળ્યા
છે, કીં રૂ. ૧૫—૦ પણ હાલ તુરત રૂ. ૧૨—૦

જાદુકળાનો મહાસાગર

ત્રિકાળદર્શક દર્પણ અને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

અથવા ચમત્કારીક ગુપ્ત વિદ્યાઓનો ભંડાર

[ત્રીજી આવૃત્તિ]

આ પુસ્તકમાં મેસ્મેરીઝમ અને હિપ્નોટીઝમ વિદ્યા, યોગ-
વિદ્યા, ત્રિકાળદર્શકદર્પણ અને ત્રિકાળ દર્શી આયના બનાવવાની
વિદ્યા-દર્પણ બનાવવાની દવા અને તે જોવાની રીત, પ્રેતાવાહન
વિદ્યા, પ્લેન્ચેટ બનાવવું, વશીકરણ વિદ્યા. કોકશાસ્ત્ર, રતીશાસ્ત્ર અને
કામશાસ્ત્ર, સ્ત્રીઓની ખુશસુરતીનું રહસ્ય, મંત્રવિદ્યા, ચંત્રવિદ્યા, તંત્ર-
વિદ્યા, થોટરીડીંગ વિગેરે ઉપયોગી વિષયો છે. કીંમત રૂ. ૫—૦

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય અને શંકરદિગ્વિજય

શ્રી આદ્યશંકરાચાર્યનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર, જેમાં-શ્રીશંકરાચાર્ય
કરેલા દિગ્વિજયની વિસ્તર સહીત હકીકત આપેલી છે. કીં. રૂ. ૪)

ભાગ્યોદય ઓફીસ, અમદાવાદ અને મુંબાઈ

વૈદ્ય જોડાલાલ દેવશંકર દવે રચીત પુસ્તકો
જૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણવી હોય તે

ભવિષ્યવેત્તા ચોથી આવૃત્તિ

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા—જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે, તેમાં ન્યોતિપશાસ્ત્ર, રમણશાસ્ત્ર, સ્વરોદય શાસ્ત્ર, જન્મોત્તરી બનાવવાની રીત, તે જોવાની રીત વગેરે; ભાગ્યોદય, દાસપણું, બંધિયાનું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગ્નનું સુખ પ્રગ્નનું સુખ, જીવંતીનું, શરીરનું સુખ, અકસ્માત ધનપ્રાપ્તિ; રાજ્યવૃદ્ધિ, વાહનનું, મકાનનું, વિદ્યાનું સુખ દુઃખ કયારે મળે વિગેરે જોવાની રીત, ધંધામાં લાભ થશે કે કેમ, વગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત. કો. રૂ. ૩. ૫)

ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો

કિંવા હુન્નર ઉદ્યોગ વ્યાપાર શિક્ષક

જેમાં ધનવાન થઈ શકાય તેવા હજારો હુન્નર ઉદ્યોગના ખેતી-વાડીના, વૈદકના પ્રયોગો, વ્યાપારી શિક્ષણ, દેશપરદેશમાં બનતી વસ્તુઓની માહિતી દેશપરદેશના વ્યાપારીઓની ડીરેક્ટરી વિગેરે વિષયો છે. ભાગ ૧૫ ભેગા છે, પાન ૬૫૦ કીમત રૂ. ૮-૦-૦ હાલ રૂ. ૫) દરેક ધર્મના મનુષ્યોને મનન કરવા યોગ્ય ઉપયોગી પુસ્તક.

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવીજન

અથવા ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવનવૃત્ત.

આ પુસ્તકની અંદર હીંદુ, મુસલમાન, જૈન, પારસી સર્વ ધર્મોનું રહસ્ય, ધર્મસંસ્થાપક સંસારમાં ઉચ્ચ જીવન ગાળી આદર્શમય આરી-અશીલ શી રીતે અને તેવાં અનેક ૧૫૦ ઉપરાંત વૃત્તાંતોનો સમાવેશ છે. પાકું પુકું, પાન ૭૬૦ કીમત રૂ. ૬) પણ હાલમાં રૂ. ૪)

ભાગ્યોદય એફીસ—અમદાવાદ અને સુબાધ.

શ્રીચાની શક્તિની પુષ્ટિકારક દવા
શ્રીચોનું સુંદરીસાથી [રજીસ્ટર્ડ]
 અમૃત

સુંદરીસાથી—શ્રીચોના રોગો, પ્રદર, લોહીવા, સોમરોગ, ધાતુનું કે પાણીનું જવું, શરીર સુકાઈ લોહી શીકું પડી જવું, ગર્ભા-શયનો સોજો, જીર્ણજવર; કોઠાનો રતવા, દમ, કેડ અને ખરડો ફાટવો, પેદુ અને માથાનો દુઃખાવો, કળતર, સુવારોગ, જાડા, ઉદરસ, વારંવાર કસવાવડ થઈ જવી, છોકરાં જન્મી ન જવવાં, પ્રજા થતી ન હોય તે રોગો ખાત્રીથી મટાડે છે. જેનો લાખો શ્રીચોએ અનુભવ કર્યો છે. અને લાખો સરદીશીક્ટો! મળેલાં છે. અને ડાક્ટરો તથા વૈદો પણ તેનો ચાલુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતાની સાબીતી છે.

નાની બાળકીને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી યુવાવસ્થામાં પ્રદર વગેરે બાધી થવા દેવું નથી અને હંમેશાં શરીર તન્દુરસ્ત રહે છે. ત્રણ બાટલી વાપરવી પડે છે.

કિંમત ૧ બાટલીની રૂ. ૧) ત્રણ બાટલીની રૂ. ૩. ૨-૧૦-૦
 અમારી તમામ દવાઓ દરેક ગામમાં ગાંધીને ત્યાં તથા વિલા-યતી દવા વેચનારાઓને ત્યાં મળે છે.

હવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્ક્સ
 રીગીરોડ—અમદાવાદ. શાખા: કાલબાદેવીરોડ—મુંબાઈ.

પુરુષોને શક્તિ આપનાર, ધાતુની નબળાઈ મટાડી, પુરુષત્વ આપનાર

મહાન ટોનિક—શુકલ (૨૭૨૮૬)

જો તમે કોઈ પણ કારણથી નબળા રહેતા હો, ધાતુની શિથિલતા જણાતી હોય શરીર ફાટતું હોય કેદો ચુસાતી હોય, માથું ચડતું હોય, આંખો બળતી હોય, ખરડો ફાટતો હોય ખાધું પચતું ન હોય, ભુખ લાગતી ન હોય. બંધકોષ રહેતો હોય, પેટમાં વાયુ જણાતું હોય, ઇંદ્રિયો શિથિલ, કમજોર અને ધાતુહીન થયેલ જણાતી હોય, લોહી સીકું પડી ગયું હોય તો આજે જ મહાન ટોનિક શુકલ એ દવા મંગાવીને વાપરો, એ દવાથી ધાતુ એકદમ વધી, ઘટ થાય છે. કારણ આ દવા શાસ્ત્રિય પદ્ધતિથી મકરધ્વજ, કેસર, કસ્તુરી, સુવર્ણ અંગ, લોહ આદિ ધાતુવર્ધક ૪૦ ઔષધોના મિશ્રણથી બનાવેલી છે.

આ ઉત્તમ ટોનિક પુષ્ટિવર્ધક દવા લેવાથી સ્વપ્ને કે પેશાબે જતી ધાતુ બંધ થશે શરીરમાં નવું લોહી વધી પુષ્કળ તાકાત વધે છે. શરીરની નસો ઘસાઈ લીલી પડી ગઈ હોય જ્ઞાનતંતુઓની નબળાઈ, જરા મહેનત કરતાં થાક લાગતો હોય કે મેડું ચઢતાં ઢાંફ ચઢતો હોય, મગજ થાકી ગયું હોય. શરીરના સાંધામાં ને હાડકામાં કળતર થતું હોય, કામ કરવામાં અણગમો થાય હોજરીને કે લીવરને બિગાડ, પાચનશક્તિ મંદ થઈ હોય ધાતુ નબળા પડી ગઈ હોય, તે તમામ દરદો ખાત્રીથી મટાડે છે. આ દવા વાપરતાં લોહીમાં લાલી આવશે. શરીર દૃષ્ટપુષ્ટ થશે, મેદવાયુ મટશે, શરીરનો રાગ વીર્ય જે શરીરનું સત્વ ગણાય છે તે વીર્યને વધારી ઘટ બનાવી શરીરમાં નવું બળ નવો જુરસો અને નવું જીવન આપશે. ખાટલી ૧ ની કિંમત ૩. ૨) ત્રણ ની કિંમત ૩ ૫) ત્રણ ખાટલીથી પૂર્ણ આરામ થયે નવું બળ આવી જશે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ (દેવે ફાર્મસી)—અમદાવાદ અને મુંબઈ.

વ્યાધી હનર પણ ઔષધ એક માત્ર ખીસ્સામાંજ દવાખાનું

અમૃતજીવન (૨૭૨૮૬)

નામની અમૃતમય દવાનો હાલ ઘણા વિદ્વાનો અને તબીબોએ તથા જનસમાજે તમામ રોગો ઉપર ખાત્રી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી દરેક ઘરમાં ધરગતુ દવા થઇ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કોઇ પણ રોગની ખીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં થતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રાખવાળુ ઉપાય છે. આ દવા જે તમારી જીંદગીનો ખપ કરતા હો તો હંમેશાં પાસે રાખજો. તેનાથી અજીર્ણ, અતિસાર, હિસ્ટીરીઆ, ઉધરસ, ગરમી, ઉલ્ટી, વા, કમજો, કેડોનો દુઃખાવો, બંધકોશ, નબળાઇ, કોલેરા, કૂમીઆ, ખસ, ગુમડાં, ગોળો ચઢવો, ચુંક, તાવ, દમ, દાંતને દુઃખાવો, દાદર, નપુષકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાંડુરોગ, બરોબ, પ્લેગ, માથાનો દુઃખાવો, મધુપ્રમેહ, ક્ષય, રતવા, લકવો, વીર્યદોષ, વાળો, સસણી, વરાધ, સંધિવા, સુવારોગ, હરસ, હાર્ડીસીઝ, શુળ, હિસ્ટીરીઆ, વધ, દાંત નાક, કાનનાં દરદ, સોજા, વિંછી, ઝેરી ઉંદર, હડકાયા કુતરાનું ઝેર, કંઠમાળ, દાઝવું વગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે; અને તેથી તેનો હાલ દરેક માણસ લાભ લે છે (કિંમત રૂપીઆ ૧) ત્રણ શીશીની કિંમત રૂ. ૨-૧૦ ત્રણ સાથે મંગાવવાથી લાભ થાયછે.

પાલીતાણાથી વીરબાઇ જૈન પાઠશાળાના સેક્રટરી કેશવલાલ પ્રાગજી લખે છે કે આપની અમૃતજીવન દવાથી અમોને ઘણાજ સારો ફાયદો થયો છે. તો હવે આ પત્ર વાંચી તુરત એક ડઝન અમૃતજીવનની શીશીઓ વી. પી. થી મોકલાવશો.

લાનેરથી ડાહ્યાલાલ કેશવલાલ લખે છે કે: આપની દવા વાપરવાથી અમને ફાયદો થયો છે, મહેરબાની કરી અમૃતજીવનની એક બાટલી મોકલી આપશો,

દેવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્ક્સ-અમદાવાદ અને મુંબાઈ.

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસીની પેટન્ટ અને દેશી દવાઓ.

અમારી પેટન્ટ દવાઓ આજકાલ કરતાં વીસ પચીસ વર્ષોથી લોકોના અનુભવમાં આવેલી છે, આ દવાઓ આયુર્વેદમાંથી શોધન કરી અમે ખાસ અનુભવ લઈ બનાવેલી છે. અને જેને લાખો માણસોએ વાપરી અજમાવી ખાતરી કરી છે.

વૈદ્યો અને ડોક્ટરો અમારી પેટન્ટ દવાઓ વાપરે છે. વેપારીઓ જથ્થાબંધ મંગાવી વેચે છે એ જ અમારી દવાઓની શ્રેષ્ઠતા છે.

લીવર સોલ્યુશન—ખરોળ, લીવરના વ્યાધી, પાંડુ, કમળો લોહીની શીકાશ મટાડે છે. તાવ અને જીર્ણીજ્વર મટાડી લોહી સુધારી શકતી આપે છે. ૧ ઔંસની ખા. ની કી. ૩. ૧)

સારસા પરીલા—દેશી વનસ્પતીના મુળાડીયામાંથી બનાવેલું આ સારસાપરીલા વીલાયતી સારસાપરેલા કરતાં દબ્બર દરબ્બે ગુણમાં ચઢે છે, ગરમી મટાડી લોહી સુધારે છે. ખસ, લુખસ, ચામડીના વીકારો, ચળ, ચાંદી, વીસ્ફોટક મટે છે. લોહી સુધારી શકતી આપે છે. ૪ ઔંસ ખાટલીની કી. ૩. ૧)

કફ સીરપ—આ કફ સીરપ દીવસમાં ૩ વખત પાણી સાથે અંકેક ચમચી પીવાથી કફ, ઉધરસ, છાતીનો દુઃખાવો મટે છે. નખળાઇ મટાડે છે, ૪ ઔંસ ખાટલીની કી. ૩. ૧)

ટોનીક સીરપ—નખળાઇ મટાડી શક્તિ આપે છે, શરીરનો દુઃખાવો, ધાતુની નખળાઇ અને અશક્તિ મટાડે છે. ખા. ૧ ૩. ૧)

ઉન્માદહર ગુટીકા

આ દવાથી ગાંડપણ વધ અને ચકરી મટે છે. કી. ૩. ૨)

વધરાવળ ગુટીકા—આ દવા ખાવાથી વધરાવળ સારણુમાં ધણા માણસોને મટી છે, કી. ૩. ૨) મલમતી કી. ૩. ૨—૦

ભૂખ લગાડી, ખાધું પચાવી, દસ્ત સાફ લાવનાર આનંદવટી

આ દવાથી—કકડીને ભૂખ લાગે છે, ખાધેલું હઝમ થઈ જાય છે અને નિયમસર દસ્ત સાફ લાવે છે. પેટના ગડગડાટને મટાડે છે, ખાવા ઉપર રૂચી થાય છે, અજીરણ મટાડે છે, ખરાબ ઓડકાર આવતા નથી અને મ્હોંને સ્વાદિષ્ટ બનાવે છે, દરેક માણસે એક ડબ્બી હંમેશાં પાસે રાખવી જ નેહએ. કીં. રૂ. ૧)

હીસ્ટોલીના (હીસ્ટીરીઆલર પીલ્સ)

સ્ત્રીઓને જીવાન વયમાં આ રોગ લાગુ પડે છે. પછાડ આવે, બે ભાન થઈ મોંઢે ફીણ આવે, હાથ પગ ધસે, કેટલીક સ્ત્રીઓ ધુણે ને લવારી કરે છે. કેટલાકે જીનના વહેમમાં જીવા આખરીમાં પૈસા ખર્ચે છે. આ દવાથી ગમે તેવો જીનો હીસ્ટીરીઆ થઈ, મુર્છા, અને ફેફડે મટે છે. બધી સ્ત્રીઓના રોગો મટી જયા છે, એક વાર વાપરવા ખાસ બજામણ છે. કીં. રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનની કીં રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪-૦-૦ સુંઘવાની ડબ્બી રૂ. ૧) કુલ રૂ. ૫-૦ માં મળશે. ખાળકોને ભણવામાં હોંશિયાર ને જીદિમાન કરવાં હોય તો

મેમોરાઇન (રજીસ્ટર્ડ)

નાના ખાળકોને નાનપણથી જ આ દવાનું સેવન કરાવ્યાથી તેમની જીદિ અને યાદદાસ્તી વધે છે, કોઈ પણ અધરા વિષયો રહેલથી શીખી શકે છે. તેમનું મગજ ઠંડું રહે છે. જ્ઞાનશક્તિઓ ખીલે છે, ગણિતના અધરા વિષયમાં મન પરાવી શકે છે. અધરા વિષયો રહેજવારમાં વગર ગોખણપટીએ યાદ રહી જશે. કીં. રૂ. ૨

ઇન્ડિયુએન્ઝા મીક્ષર

ગમે તેવા તાવ ને ઇન્ડિયુએન્ઝાથી મરતા હજારો માણસ બચ્યા છે ૨૪ કલાકમાં ઇન્ડિયુએન્ઝાનો તાવ મટાડે છે રૂ. ૧)

દમરોગ નીવારણ ગુટીકા

આ દવાથી ઘણા માણસોના જીના દમના રોગો મટયા છે; તેનો ઉપયોગ કરવાથી શ્વાસ નિયમસર ચાલે છે, ફેફસાંને તંદુરસ્ત બનાવે છે. અને શ્વાસ કે ઉદરસ ચઢતી બંધ થાય છે. દમ મટે છે. અવાય છે. દસ્ત ખુલાસે થાય છે ને ખાધુ પચે છે, તેની કીં. રૂ. ૨) અનુ-પાનની કીંમત રૂ. ૨)

પેનહુરબામ—આ બામ ચોપડવાથી માથાનો દુઃખાવો; વા; ચરકા, કળતર તરતજ મટે છે. સંધિવા ઉપર ગુણકારી છે કીં. ૦—૮
ખસની દવા—ગમે તેવી ખસ ફેલા અને લુખસ મટે છે. રૂ. ૦।

બાલનાશક પાવડર

આ પાવડર પાણી સાથે મેળવી વાળ ઉપર લગાવવાથી તરત વાળ ખરી પડે છે, લાલ કે બળતરા બળતી નથી, ચામડી નરમ ને સુંવાળી રહે છે કીં. ૦—૮ ત્રણની કિંમત રૂ. ૧—૦

જીલાખની ગોળી

આ ગોળીઓથી ગળામાં લાલ કે ગરધરી બળતી નથી, વીણા-ચુંટા થતા નથી અને મળ સાફ થાય છે. ડબ્બી ૧ ની કીં. રૂ. ૦।

ખરજવાનો મલમ

ગમે તેવું સુકું કે લીલું ખરજવું ગમે તેટલું જીનું હશે તોપણ તે તથા હાડગંભીર આ દવાથી મટે છે, ખરજવાની દવા કરી કરીને થાકેલા હોય તેમને અજબાવવા લલામણુ છે. ડબ્બી ૧ ની કીં. રૂ. ૦।

દંત મંજન

દાંત દુખતા હોય, લાલતા હોય, દાંતમાં સણુકા નાંખતા હોય અવાળુ પુલ્યું હોય અને દાંત વહેલા પડી જતા હોય તો આ દંત-મંજન, દાંતણુ કરતી વખતે દાંતે ઘસવાથી દાંતનાં તમામ દરદો સણુકા અને અવાળાં મટાડી દાંતને મજબુત કરે છે કીં. ૦। ત્રણનો રૂ. ૧—૦

ધાતુગત રોગો મટાડી જીવનશક્તિ બક્ષી મગજને પુષ્ટ કરનાર
જીવન અથવા અ્યવન પ્રાશાવલેહ.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. મગજ પુષ્ટ થઈ બુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ હોજતદાર અને આરોગ્યને જાચુને માટે ફાયદો બક્ષનાર છે. નબળાઈ, પાંકુ ખાંસી, ક્ષય વિગેરે દરદો માટે અનુભસિદ્ધ છે તેની ૧ સ્તલના ડબ્બાની કીંમત રૂ. ૨-૦-૦ રાખી છે. ત્રણની કીંમત રૂ. ૫-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું, વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા માસ્તરો, વકીલો વિગેરે માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૃતતુલ્ય છે. આ દવા દ્રાક્ષાસવ સાથે પીવાથી સારો ફાયદો કરે છે.

દ્રાક્ષાસવ—જમ્મા પછીનું હોજતદાર પીણું તમને ભુખ લગાડે છે, ખાધું દઝમ કરી દે છે, પચીને દસ્ત સાફ લાવે છે, રાત્રે ઉંઘ સારી આવે છે, કબજીયત મટાડે છે, મુખ સ્વાદિષ્ટ બનાવે છે, તંદુરસ્તી બક્ષે છે; શક્તિ આપે છે, કામ કરવાના ઉત્સાહને વધારે છે, પીવાથી મુખ સ્વાદિષ્ટ બનાવે છે. ૧૫ સ્તલની બા. રૂ. ૨-૦

નેત્રપુલહર પીલ્સ

આંખમાં પડેલું પુલ, આંખ છારી, પડળ. પર વાળાં, સ્તાંધ-ગાપણુ અને મોતીઓ, ખીલ, આંખ દુઃખતી હોય તે વગર વાઢકાપે આ ગોળીઓ આંજવાથી મટે છે. ત્રણ વર્ષનું પુલ મટે છે. આંખોના તેજને વધારે છે. મોતીઓ કપાય છે, આંખપેશન કરાવવું પડતું નથી. ડબ્બી ૧ ની કીં. રૂ. ૧)

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી
 રીચીરોડ--અમદાવાદ. કાલબાદેવીરોડ--મુંબઈ.

હેવે આયુર્વેદીક કાર્મસીની શાસ્ત્રિય દવાઓ.

અમારી દવાઓ માટે પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ચાંદ અને સટીશીકેટો મળ્યાં છે.

ભસ્મો.

તો. ૧ કીં.

અબ્રક ભસ્મ-સહસ્ત્રપુટી ક્ષય મટે છે. ૪૦-૦

અબ્રકભસ્મ-સતપુટી ક્ષય મટે છે. ૧૦-૦

તામ્રભસ્મ-ઉદરરોગ, દમ, ગુદમ મટે છે ૪-૦

ખંગભસ્મ-પ્રમેહ, મુત્રરોગ મટે છે. ૩-૦-૦

લોહભસ્મ-લોહી સુધારે, પાંડુ મટે ૪-૦-૦

મંડુરભસ્મ-પાંડુ ને શીકાશ મટે ૧-૦-૦

સુવર્ણભાક્ષીક-૩. ૨-૦ પ્રવાલ ૧-૮-૦

રસો

અગ્નિરસ-ખાંસી, ક્ષય મટે છે. ૦-૮--

અધ્યોગી. કબજિયત મટે, બુદ્ધાઅતી દવા ૦-૮-૦

અગ્નિકુમાર રસ-અજીર્ણ ને શુળ મટે ૦-૧૦-૦

કમ્બોદિરસ-બુદ્ધાઅતી દવા ૦-૧૦-૦

આરોગ્યવર્ધની-ઉદરરોગ; સોળ મટે ૨-૦ ૦

આનંદ ભસ્મરસ-ઝાડા અજીર્ણ મટે ૦-૧૦-૦

કૃમિમુદગર રસ-પેટના કૃમિ મટે છે ૧-૦-૦

ગર્ભપાલ રસ-ગર્ભનું રક્ષણ કરે ૨-૦-૦

ત્રિભુવન કીર્તિ રસ-તાવ, ન્યુમોનીયા મટે ૦-૧૦

પંચામૃત પર્પટી રસ સંગ્રહણી; સોળમટે ૪-૦

મહાજવરાંકુશ રસ-તાવ મટે છે. ૦-૧૦-૦

મંડુરવટી બરોળ, પાંડુ શીકાશ મટે ૧-૦-૦

સંજીવનીવટી ઝાડા અતિસાર મટે ૦-૮-૦

વસંતકુસુમાર-મધુપ્રમેહ મટે છે ૨૦-૦-૦

શ્વાસકુહારસ-દમ, શ્વાસ મટે ૦-૮-૦

સુવર્ણ વસંત માલતી ક્ષય, જીર્ણજ્વરમટે ૧-૬-૦

ગુટિકા

સર્વજ્વરહર પીલ્સ-તાવ મટે છે ૧-૦-૦

ચંદ્રપ્રભાગુટિકા; પ્રમેહ મુત્રરોગ મટે ૧-૪-૦

મહાયોગરાજ ગુગળવા, પક્ષાઘાત મટે ૨-૦-૦

શંખવટી-અરચી, પેટની ચુંક મટે ૦-૮-૦

ટોનીક પીલ્સ ધતુર વ્યાધિ મટે છે ૧-૦-૦

સંશમની અમ્લપિત્ત, પ્રદર મટે છે. ૧-૦-૦

ખદીરાદવટી મોમાં રાખવાથી ઉદરસમટે ૦-૮-૦
અવલેહુ રતલની કી.

અવનપ્રાશ-જીવન-શક્તિ વધે ૨-૦-૦

વાસાવલેહુ ખાંસી, ક્ષય મટે ૨-૮-૦

હરીતકી અવલેહુ ખાંસી, ઉદરસ મટે ૨-૮-૦

કુટબવલેહુ-કરસ લોહીના ઝાડા મટે ૨-૮-૦

ગોક્ષુરાદિ અવલેહુ-પ્રમેહ, બળતરા મટે ૨-૮-૦

આસવ ૧૫૫ રતલની કી.

દ્રાક્ષાસવ-ખાધુ પચે, ભૂખ ઉંધ આવે ૨-૮-૦

કુમારી આસવ-ઉદરરોગ, ખરોળ મટે ૨-૦-૦

લોહાસાવ પાંડુ, ખરોળ, લીવરનાંદરદમટે ૨-૦-૦

ચુર્ણ પા શેરતી કી.

અશ્વગંધાદિ ચુર્ણ-શક્તિ વધે છે. ૦-૮-૦

જાતિકૃણાદિ ચુર્ણ-ઝાડા મટે છે. ૧-૪-૦

શાતવર્યાદિ ચુર્ણ-શક્તિ વધે છે. ૦-૮-૦

સારસ્વત ચુર્ણ-બુદ્ધિ વધારે છે. ૦-૧૦-૦

મહામુદર્શન ચુર્ણ-તાવ માટે ઉત્તમ છે ૦-૮

ત્રિકૃણા ચુર્ણ-કબજીયત મટાડે છે. ૦-૬-૦

શિવાક્ષાર પાચન ચુર્ણ-કબજીયત મટે છે, ૦-૮

સીતાપલાદિ ચુર્ણ ખાંસી મટે ૦-૧૪-૦

હિંગાસ્તક ચુર્ણ-મંદાગ્નિ મટે છે. ૦-૮-૦

સ્વાદીષ્ટ વિરેચન-સુખ જીવાળ થાય ૦-૮-૦

કવાથ શેરતી કી.

અલપાદિ કવાથ તાવ, કબજીયત મટે ૦-૧૨-૦

અહત્સંજીષ્ટાદિ કવાથ લોહી સુધરે ગરમી મટે ૦-૧૪

મહારાસ્નાદિ કવાથ-વા પક્ષાઘાત મટે ૦-૧૪-૦

દેવદાર્વાદિ કવાથ-સુવારોગ મટે છે. ૧-૦-૦

દશમુળ કવાથ-સુવાવડમાં ઉપયોગી છે. ૦-૧૪-૦

દરેક જાતના પ્રવાહી કવાથ તૈયારતી કી. ૧-૦-૦

તેલો

હિરત્રી ઓઈલ-વાળ વધે સુગંધીદાર છે. ૧-૦-૦

નારાયણ તેલ-વા, સંધિવા મટે છે ૧-૦-૦

ભોતીના સુરમો-આંખનું તેજ વધે છે. ૧-૦-૦

સીરપ બ્રાહ્મી-મગજને શાંતિ આપે ૧-૦-૦

સીરપ વસાકા-ઉદરસ, દમ, ક્ષય મટે ૧-૦-૦

અમૃતજીવન-કોલેરા, ઝાડા, ચુંક મટે ૧-૦-૦

આ સિવાય તમામ શાસ્ત્રિય દવાઓ અમારે ત્યાંથી છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે, અમારી દવાઓ ગુણમાં ઉત્તમ અને ધણા વૈદો તથા ડોક્ટરોએ વાપરી ખાતરી કરેલી છે. આજેજ મંગાવો દરેક ગામેગામ એજંસી આપવાની છે એજંટ થવા માટે લખો.

ધી દવે આયુર્વેદીક ફાર્મસી, રીચીરોડ--અમદાવાદ અને મુંબઈ નં. ૨.

દમ, હાંફણ, શ્વાસ, કફ, ખાંસી તરત બંધ કરનારી દવા.

અસ્થમોલીના (૨૭૨૮૬)

દમનું જીદગી પર્યન્તનું દરદ હાંફણ, શ્વાસ, કફ, ખાંસી કે ક્ષયનું જીવલેણ દરદ અસ્થમોલીનાથી ખાત્રીથી મટે છે. જેઓ દવા કરીને નિરાશ થયા હોય છતાં ન મટતુ હોય તેવા દમના દરદીઓ અને જીવવાની ઇચ્છા રાખનારા ક્ષયના દરદીઓ અસ્થમોલીનાથી સાજ થયા છે. ખાટલી ૧ ના રૂ. ૨—૦, ત્રણના રૂ. ૫—૦

પ્રમેહ, પેશાબની બળતરાનો અનુભવસિદ્ધ આબાદ દવા.

ગોનોલીના-પ્રમેહ પીલ્સ (૨૭૨૮૬).

વાપરો. આ દવાથી ગમે તેટલા જીના વખતનો ન મટતો પ્રમેહ કે પરમો મટી જશે. પેશાબની બળતરા ૨૪ કલાકમાંજ બંધ કરી દેશે, પેશાબે રસી જવી, લુગડું બગાડે તેવા ડાઘ પડવા તરત બંધ કરી દેશે; નવો કે જીનો ગમે તેવો પરમો મટાડવા માટે ગોનોલીના આબાદ કામ કરે છે; મૂત્રમાર્ગનો સોજો મટાડે છે. પેશાબ થોડે થોડે અટકીને આવે, મૂત્રમાર્ગનો જખમ, પેશાબના અને પ્રમેહના સર્વ ઉપદ્રવો ખાત્રીથી મટે છે. ઇંજકશનો આગ્યા છતાં ન મટેલો પરમાનું દરદ તરતમાં જ મટાડે છે. ગોનોલીના ખા. ૧ ની કી. રૂ. ૨—૦—૦; અનુપાનના ડાબાની કી. રૂ. ૨)

હરસોલીના-હરસ પીલ્સ [૨૭૨૮૬]

લાંબી મુદતના જીના હરસ, લોહી પડતુ હશે કે સુકા હરસ હશે તે માત્ર આ દવા ખાવાથીજ મટી જશે. ઓપરેશન કર્યા છતાં હરસ ન મટયા હોય, વિદાયતી ટયુબો વાપર્યા છતાં હરસનું દરદ મટયું ન હોય અને તમને હરસની વેદના વળી થતી હોય, લોહી પડતુ હોય તો હરસોલીના વાપરો. ખાટલી ૧ ની કી. રૂ. ૨—૦ સાથે અનુપાન વાપરવું કીંમત રૂ. ૨—૦ ચાપડવાનો મલમ રૂ. ૧)

મુંખાઈનું પાણી લાગે નહીં, શરીર હમેશાં નિરોગી રહે,
ખાધું પચી જાય, મંદાગ્નિ મટે તે માટે અનુભવસિદ્ધ
આરોગ્યામૃત (૨૭૨૮૬)

સવાર સાંજ બન્ને ગોળા ખાઓ, એટલે શરીરની આરોગ્યતા
વધશે. ઝાડા, સંગ્રહણીનું દરદ થશે નહિ; કકડીને ભુખ લાગે,
શક્તિ વધે, ખુલાસે દસ્ત થશે. વળી તાવ, અજીર્ણ, હાર્ટીસીઝ,
સળખમ, ઉદરસ, સંગ્રહણી, હરસ, દમ, પ્રમેહ, સોજા, ઉદરરોગ,
આફરો, ખાધું ન પચવું, ખરોળ, લીવરના સોજા વગેરે અનેક રોગોને
આ દવા ખાત્રીથી મટાડી દે છે. આ દવા રોજ સેવન કરવાથી આયુષ્ય
વધે છે. કિંમત ખાટલી ૧ ના રૂ. ૨-૦; ત્રણ ખાટલીના રૂ. ૫-૦

દેવેઝ નરવાઈન ટોનીક પીલ્સ (૨૭૨૮૬)

આ દવાથી શરીરમાં શક્તિ આવે છે. ફાટ, ચુસ, કળતર
અશક્તિ, હાંફ ચઢવો, કમર દુખવી મટે છે. મગજે કંડક આવે છે
અને શરીરમાં નવી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી,
ખરૂં પુરૂષત્વ બક્ષે છે. પેશાબ કે સ્વપ્ને કેઠ પણ રસ્તેથી ધાતુનું
જવું બંધ કરી ધાતુને ઘટ કરી વધારે છે. આ દવા શક્તિનો રાજા
છે. કિં. રૂ. ૧), ત્રણના રૂ. ૨-૧૦

કામરસ ગુટીકા (૨૭૨૮૬)

આ દવા ખાવાથી સ્ત્રીઓને પ્રજા થતી નથી. વારંવાર પ્રજા
થવાથી નખળી પડી જતી સ્ત્રીઓને આ દવા લેવાથી પતી સાથે
રહેવા છતાં ગર્ભ રહેતો નથી અને પ્રજા થતી નથી. દવા બિલકુલ
નુકશાન કરતી નથી ડોઝ ૧ ની કી. રૂ. ૫).

જય ગુટિકા

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને ઋતુસ્વાવ-અટકાવ ન આવતો હોય,
તેને અટકાવ આવે છે. તેમજ અટકાવ આવતો હોય. તે વખતે પેદામાં
દુઃખ થતું હોય, તેને મટાડી નિયમસર અટકાવ લાવે છે. કી. રૂ. ૧

તમારે તમારું શરીર નિરોગ ને તંદુરસ્ત રાખવું હોય, તો
ટોનિક જીવન [રજસ્ટર્ડ]

વાપરજો. આ દવા સ્વાદિષ્ટ ને સ્હેજતદાર છે. તે દુધ સાથે
 સ્થવારમાં ચાટવાથી શરીર તંદુરસ્ત રહે છે. જીવન વ્યવનપ્રાશમાં
 લીલાં રસદાર આંખળાં ઉપરાંત ખીજ દવાઓ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે
 નાંખી કેશર, કસ્તુરી અને ચંદ્રોદય આદિ ઉમેરી બહુ ટોનિક શક્તિ-
 વર્ધક દવા બનાવી છે. આ દવાથી શરીર નિરોગી રહે છે, મગજ
 થંડક રહે છે, નેત્રાનું તેજ વધે છે, શરીરમાં નવું બળ પ્રાપ્ત છે.
 લોહી સુધરે છે. મગજનું કામ કરનારને, જીવાન અને વૃદ્ધોને ફાય-
 દાકારક છે. રતલ ૧ ની કીંમત રૂ. ૪-૦-૦

ગરમોલીના [રજસ્ટર્ડ]

મંગાવો આ દવા અમારી લગભગ ૨૫ વર્ષની શોધખોળનું
 પરિણામ છે, આખા શરીરે ગરમી ઝૂટી નીકળી હોય, ચાંદીઓ પડી
 ગઈ હોય, લાલ્લ બળત્રાથી રહેવાતું ન હોય, એવા સીરીલસ (ગરમી)
 ના દરદો આ ગરમોલીનાથીજ ખાત્રીથી મટે છે. સેંકડો દરદીઓ
 સાબ થઈ ગયા છે. ઇંગ્લેન્ડના મરાવ્યા છતાં, દેશી કે વિલાયતી
 ઘણી દવાઓ કરી થાક્યા છતાં પણ ન મટતું એવું આ ગરમીનું
 જીનું જડ ઘાલી બેઠેલું હઠીલું એપી દરદ મટાડવા ગરમોલીના દવા
 વાપરતાંજ અઠવાડીયામાં આરામ ગરમી મટશે, ચાંદીઓને ધારાં રૂઝાઈ
 જશે અને લોહી સુધરી નવું જીવન પ્રાપ્ત થશે. બાટલી ૧ ના રૂ. ૨)
 ત્રણ બા. રૂ. ૫). અનુપાનના બા. ૧ ની કીંમત રૂ. ૨-૦

હૈઓ ઓઈલ

આ તેલમાં દેશી વનસ્પતીની દવાઓ નાંખી બનાવેલું છે.
 અત્યંત સુગંધીદાર હોવા છતાં તેથી વાળ ખરી પડતા અટકે છે.
 વાળ કાળા થાય છે. વાળ ન ઉગતા હોય તો લાંબા વધારી સુંવાળા
 નરમને કાળા ભર જોવા બનાવે છે. કી. રૂ. ૧).

બરોળની ગોળીઓ—પ્લીહાપોલ્સ

આ દવાથી બરોળ, પાંડુરોગ, શરીર પીણું પડી જમ ઘોળા પુણી જેવું થવું, કમળો કમળી, કલેજમાં થયેલો લોહીનો જમાવ, મંદાગ્નિ અને કલેજના લીવરના સોજા અને ખીજા રોગો તથા હાથ પગને પેટના સોજા મટે છે, કી. ૧) ત્રણની કી ૩. ૨-૧૦.

રાજવંશી યાકુતિ (રજીસ્ટર્ડ)

ધાતુગત તમામ રોગ મટાડી, ખરું પુરૂષાતન અને શક્તિ આપી, ધાતુનો વધારો કરી ઇન્દ્રિયોની શિથિલતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નળજાઇને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશીર્વાદ સમાન છે. ઘણાએ અજમાયશ કરી છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૩. ૫-૦ હજારે માણસોને ફાયદો થયો છે.

નપુંસકત્વારિ લેપ.

આ લેપ ગુલ્લ બાગ ઉપર લગાવવાથી ગુલ્લેન્દ્રિય સતેજ થાય છે અને નસોની નળજાઇ મટી નપુંસકપણું મટાડી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત છે. કી. ડબ્બી ૧, ૩. ૩.

બાધિય તેલ

કાનમાં થતી તમામ દરદો, કાન પાકવો, સણકા નાંખવા, ગણુ-ગણાટ થવો અને ખ્હેરાપણું આ તેલનાં બળે ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી મટી જાય છે. કી ૩, ૧.

અફીણ નાશક ગુટિકા

અફીણીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અફીણ છોડાવે છે. ફરી દવા કે અફીણ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અફીણમાં પૈસા ખરચાદ કરી શરીરને નુકશાન કરવા નહીં ઇચ્છતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અફીણ છોડવા લલામણ છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૩૨)

અમૃતપાન (૨૭૨૮૬)

શરીરે ગરમી પુટી નીકળવી, ખસ ફેલા, ગુમડાં ચાંદાં પડવાં, મોં આવવું, લુખસ, શરીર કાળું પડી જવું, તપારો વિગેરે ગરમીના તમામ રોગ મટાડી લોહીને સુધારી નવું જીવન આપે છે. ઉપરાંત દમ, કફ, તાવ, પ્રમેહ, વા, સાંધા રહી જવા વિગેરે દરદો મટી જાય છે ને શક્તિ આવે છે. આટલી ૧ ની કી. ૩. ૧) ત્રણની રૂ. ૨-૧૦

સીરપ વસાકા—આ દવા પીવાથી ઉદરસ, દમ અને ક્ષય મટે છે. આટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧—૦

સીરપ બ્રાહ્મી—ઉંમાદ, ગાંડપણ, મગજની નબળાઈ વિગેરે મટે છે. આટલી ૧ ના રૂ. ૧—૦

જાડા ને મરડાની ગોળી

જાડો અને મરડો આ ગોળીઓથી મટે છે. ગમે તે લોહી, કે પડ, જાડે પડતું હશે કે પાતળા જાડા થતા હશે તોપણ આ દવાથી મટશે. કી. ૩૦૧

આઈડ્રોપ્સ

દુઃખવા આવેલી આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે. આટલી ૧ ની કી રૂ. ૧).

દાદરનો મલમ

ગમે તેવી લાલ કે કાળી જીની દાદર મટે છે. દાદર મટ્યા પછી ફરી થતી નથી. ૦—૪ આના. ડઝન રૂ. ૨-૮-૦

સાચા મોતીનો સુરમો

આંખમાં આંજવાથી તેજ વધે અને જાંખ મટે. તો. ૧ ના રૂ. ૧-૦

દાઝયાનો મલમ

દેવતાથી દાઝેલા લાગ ઉપર લગાડવાથી મટે છે કી. રૂ. ૦૧

શક્તિહીન થઈ ગયેલાઓ માટે ધાતુવર્ધક શક્તિની દવા.

સોવેરીન (૨૭૨૮૬)

આ દવા શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી બનાવેલી છે તેથી મોટા શેડીયાઓ, નવાળો, રાજ મહારાજાઓ અને અમલદારવર્ગ વાપરવા લાગ્યા છે.

આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી શક્તિહીન અને ધાતુહીન થયેલા માણસોને નવી જુવાની આપે છે, પેશાબ કે સ્વપ્ને જતી ધાતુ અંધ થઈ શિથિલ થયેલી ઇંદ્રિયો બળવાન ને સતેજ થાય છે, પ્રમેહ, હરસ, સંગ્રહાણી, ક્ષય, જીર્ણિજ્વર, દમ વગેરે મટાટી દીર્ઘજીવન પ્રાપ્ત થાય છે. ડોઝ ૧ ની કીંમત રૂ. ૧૫—૦; પોસ્ટેજ ૦—૬

તાવ મટાડનારી પીવાની ખાત્રીવાળી દવા

દેવેતું—જ્વર કેસરી (૨૭૨૮૬)

આ દવા શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી દેશી વનસ્પતીની છાલ ને મૂળના સત્વમાંથી બનાવેલી હોવાથી ચોથીયો તાવ, ટાઢીયો તાવ, મેલેરીયા જ્વર, ખરેખ, રોજ આવતો તાવ, શરદી ને પિત્તનો તાવ, જીર્ણિજ્વર, ટાઢફેણડ—મુદતીયો તાવ, મનિષ્ટ્યુએન્ઝા, જેરી તાવ, સન્નિપાતનો—ત્રિદોષનો તાવ વગેરે મટે છે. કીં. રૂ. ૧) ત્રણના રૂ. ૨—૧૦

દિલરંજન હેર ઓઘલ—આ તેલ અત્યંત ખુશખોદાર હોવાથી માથામાં નાંખવાથી તેની સુગંધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી વાળ ચીકણા થતા નથી કીં. રૂ. ૧).

બલેક હેર ઓઘલ—આ સુગંધીદાર તેલ રોજ માથામાં નાંખવાથી વાળ મૂળમાંથી કાળા થાય છે. એને એકવાર કાળા થયા પછી ઘોળા થતા નથી. બા. ૧ રૂ. ૨—૦—૦

ખાંસીની ગોળીઓ—આ દવાની બધે ગોળી મોંમાં રાખી રસ ઉતારવાથી ખાંસી મટે છે. કિં. રૂ. ૦—૮, ડઝનના રૂ. ૪—૦

સુંદરીસાથી વાપરનારા શું કહે છે ?

ડાક્ટરો, વૈદ્યો અને જનસમાજ શું કહે છે ?

ધરમપુરથી ડા. નાનાલાલ દેવીદાસ લખે છે કે આપની દવા સુંદરીસાથી મારા દરદીઓને આપું છું. પ્રદર ઉપર ઘણો જ સારો ફાયદો થાય છે, માટે ૧ ડઝન સુંદરીસાથીની ખાટલીયો તુરત વી. પી. થી મોકલી આપશો.

સાયેનથી વૈદ દલસુખરામ હરીભાઈ લખે છે કે આપની સુંદરીસાથીની શીશીયો ઘણી વખત મંગાવી તેથી ઘણો જ સારો ફાયદો લખવા પ્રમાણે થાય છે. મારી મામી સાસુને સારૂ મંગાવેલી તેમને પણ ઘણોજ ફાયદો છે; તેા ફરી શીશી ૩ મોકલો.

સાતેડાથી ભટ ગવરીશકર લખરાંમ લખે છે કે અમેએ સુંદરીસાથીની દવાની ખાટલી મંગાવીને વાપરી, તેથી ફાયદો થયો છે. ગયા માગશરમાં પુત્રનો જન્મ થયો છે; તે હાલ ૪ માસનો થયો છે, ખીજી ૩ ખાટલી મોકલો.

રાજકોટથી દયાળ મનજી લખે છે કે આપની સુંદરીસાથી વાપરવાથી આશીષ આપું છું કે સ્ત્રીઓ માટે આનાથી ઉત્તમ દવા ખીજી એક પણ મારા જાણુવામાં નથી. હાલ એક ખાટલી મોકલશો.

મંદરોઈથી ગોવિન્દ કાનજી લખે છે કે સુંદરીસાથીની બે ખાટલી વાપરવાથી અમારાં ધણીયાણીને ઘણો જ ફાયદો થયો છે. માથું ચઢવું, કેડનો દુખાવો, કમરનું ફાટવું, મગજનું ફરવું વગેરે સારૂ થઈ ગયું છે. આ સુંદરીસાથી તો રામબાણુ દવા છે.

દરેક ગામે ગાંધી અને દવાવાળાને ત્યાંથી મળશે.

દેવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્ક્સ

રીચીરોડ—અમદાવાદ

શાખા: કાલબાદેવીરોડ—મુંબાઈ.

બાગ્યોદય પ્રેસમાં જેઠાલાલ દેવશંકર દેવેએ છાપ્યું, ખાડીયા-અમદાવાદ

સ્ત્રીઓ માટે પ્રખ્યાત શક્તિની દવા.

સુંદરીસાથી (૨૯૨૮૬)

(વાપરનારાઓએ લાખો સરદાશીકેટો આપ્યાં છે.)

જગતમાં આ દવા સ્ત્રીઓના રોગો મટાડવા માટે તે ધૃણીજ પ્રખ્યાત થઇ છે. તેનાથી સ્ત્રીઓના દરેક રોગો જેવા કે—પ્રદર, રક્તપ્રદર, ધાતુશ્રાવ, શ્વેતરદર, જેવી ધાતુ વહાં કરે છે, પેસાએ અગન બળે, કમ્બર દુખે, માથામાં કળતર થાય કેર આવે, આંખે અંધારા આવે, શરીર નબળુ રહે. ધોળુ લોહી વગરનું દેખાય, ગોળો અડે, લિસ્ટીરીયા, સોમરોગ, મહામરોગ વિગેરે ભયંકર વ્યાધિઓ મટાડવામાં આ દવા ધૃણીજ અકસીર છે.

સુંદરીસાથી—સ્ત્રીઓનાં દરેક દરદોને ખાત્રીથી મટાડે છે. માસીક અટકાવ આવતો ન હોય, આવતો હોય પણ બરોબર ન આવે, અટકાવ વખતે પેદામાં શુભ થવું. ગર્ભધારણ થતો ન હોય, ગર્ભાશય ઉપર સોજો હોય, કસુવાવડ થતી હોય, કોડે રતવા હોય, આળક જીવતું ન હોય, સુવાવડ વખતે કષ્ટ થતું હોય તે સર્વ મટાડી પુરા માંમે વિના કષ્ટે પ્રસવ થાય છે. સુવાવડ અવ્યય પછી પાવાથી સુવારોગ કે બીજો કોઇપણ રોગ લાગુ પડતો નથી તે શક્તિ આપે છે.

જો સ્ત્રીઓને નિરોગી બનાવવી હોય તો **સુંદરીસાથી** વપરાવો. પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. દેશી દવાઓનું અમૃત છે જેથી દરેક ધર્મચુસ્ત સ્ત્રીઓને પણ આપી શકાય છે. નારી આળકીઓને પાવાથી યુવાન અવસ્થામાં કોઇ પણ રોગ થતો નથી. એક આટલીની કિંમત રૂ. ૧—૦, ત્રણ આની કિ. રૂ. ૨—૧૦; ત્રણ આટલી પીવી પડે છે.

દરેક ગામમાં દવાચાળા તથા ગાંધીઓ વેચે છે.

ધી દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ અને કાલ્યાદેવીરોડ—મું. માઈ.

પુરુષોને શક્તિ આપનાર, ધાતુની નળખાઈ મટાડનાર

મહાન ટોનિક-શુકલ (૨૭૨૮૬)

ઘણા પુરુષો દુબળા, નળખા, લોહી વગરના ઝીકા, આંખે ઉડી જતી રહી હોય છે, ચાલતાં શ્વાસ ચડે છે, આંખોમાં ચંધાર આવે છે, મગજ સાડી પડી ગયેલું હોય છે, બુદ્ધિહીન થઈ ગયેલું હોય છે તેવા પુરુષો માટે શુકલ ઉત્તમમાં ઉત્તમ દવા છે. મગજના કામ કરનારાઓને ખાસ ઉપયોગી છે. આ દવામાં વિંમનો ઔષધો કેસર, કસ્તૂરી, અમ્બક વિગેરે પોષ્ટિક દવાઓથી બનાવવામાં આવી છે.

આ ઉત્તમ પુષ્ટિવર્ધક દવા લેવાથી ધાતુની નળખાઈ સ્વપ્ને પેશાબે ધાતુ બની, ધાતુની નળો દીલી થઈ ગઈ હોય તે સર્વ દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરી બળવાન, બનાવીને લોહીના ભરાવો કરી લાલ બનાવશે. શરીરનો રાગ વીર્ય, જે શરીરનું સત્વ ગણાય છે તે વધારી ઘટ બનાવી શરીરમાં નવું બળ ને જુરસો આપશે.

આ દવાથી ભુખ ઉઘટે છે, દસ્ત સાફ આવે છે, આંતરડા નળખાઈ મટાડે છે, મગજે થંડક આવે છે.

આ દવા માટે સંખ્યાબંધ સર્ટીફિકેટો મળેલાં છે. એજ ને ઉપયોગીતાની સાબીતી છે. એકવાર વાપરેને ખાત્રી કરવા મા ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે.

દરેક ગામમાં ગાંધીઓ અને દવાઓ વેચનારને ત્યાં મળશે.

કોમન ૧ આટલીના ૩. ૨—૦, ત્રણ આટલીના ૩. ૫—૦— ત્રણ આટલી વાપરવાથી પૂર્ણ આરામ થાય છે.

ધી દવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ:

રીચીરોડ-અમદાવાદ.

કાલજાહેવી રોડ, -મુંબાઈ

